

Bariş Süreçlerinin Tasarımı ve Yapısı: krizin ardından alınan dersler

Vicenç Fisas*

Özet:

Giriş

- 1 – Müzakerelerin başlangıçtaki tasarımında yaygın seçenekler
- 2 – Son yıllardaki kriz durumları
- 3 – 2014'teki kriz durumları
- 4 – Krizin ardından metodoloji ve aktörlerin yeniden tasarımına yönelik öneriler
- 5 – Paydaşlar için "araç takımı": 2014'teki durum
- 6 – Son öneriler

■ Giriş

Bu çalışmanın amacı, müzakerelerin başlangıç aşamaları için çerçeveler ve modeller sunmak ve süreç içinde kaçınılmaz olarak ortaya çıkan en yaygın krizleri dikkate alarak bu çerçeve ve modellerin yeniden tasarımı için önerilerde bulunmaktır. Farklı yöntemleri ve aracılık ve kolaylaştırma biçimlerini tahlil etmek için, dahil olabilecek aktör çeşitlerinin yanı sıra bir dizi değişken kullanılarak 120 kadar öneri elde edilecektir. Bu çalışma, son 15 yılın barış süreçlerini izleme ve bunların birçoğunda etkin bir şekilde yer alma konusunda yazarın kendi deneyimini temel almaktadır.

1 – Müzakerelerin başlangıçtaki tasarımında yaygın seçenekler

Bariş süreçlerinde tanımlar ve düzenlemeler

Bir **müzakere**, iki veya daha fazla muhalif tarafın (ülkeler ya da bir ülke içindeki dahili aktörler) taleplerine tatmin edici bir çözüm bulmak üzere uzlaşılan bir çerçeve içinde farklılıklarını tartışmaya karar verdikleri süreç olarak anlaşılır. Bu müzakere, doğrudan olabildiği gibi üçüncü taraflarca da sağlanabilir. Resmi müzakereler genellikle, gelecek müzakerenin çerçevesinin (biçimi, yeri, koşulları, teminatları vb.) belirlendiği bir ön ya da **keşif** evresine sahiptir. Bir **barış süreci**, konu gündemi (müzakerenin amacını oluşturan önemli konuların listesi), izlenecek

prosedürler, zaman çizelgesi ve kolaylaştırma tanımlandıktan sonra bir müzakerenin uygulaması olarak anlaşılacaktır. Bu nedenle müzakere, bir barış sürecindeki aşamalardan yalnızca biridir. Ayrıca nadiren de olsa, **herhangi bir "müzakere yapısı" olmadan gerçekleşen müzakereler**, diğer bir deyişle, bir çatışmaya tek bir yöntem ya da diyalog bile olmadan birçok farklı yönden ya da aktör aracılığıyla ve yaklaşık bir zaman çerçevesi içinde yaklaşıldığı zamanlar da vardır. Örneğin 2014 ve 2015'te, özellikle Şubat 2015b'de Ukrayna'daki çatışma, Almanya ve Fransa tarafından bu şekilde ele alınmıştır.

Bir "**ateşkes**", belirli bir süre boyunca savaşı ya da silah kullanımını durdurmak üzere alınan askeri karar olarak anlaşılırken "**düşmanlıkların sona ermesi**", bir ateşkese ek olarak sivilleri

(*) Vicenç Fisas (Barcelona, 1952), Özerk Barcelona Üniversitesi'ndeki Bariş Kültürü Okulu'nun müdürüdür. Bradford Üniversitesi'nde Bariş Çalışmaları üzerine doktorası bulunmakta olup barış, savunma, silahsızlanma ve çatışma alternatifleri üzerine 30'un üzerinde kitap yazmıştır; örn. "Ceasefire: Handbook on Peace Processes" (İngilizce, İspanyolca ve Türkçe) ve "Procesos de paz y negociación en conflictos armados" (Silahlı Çatışmalarda Bariş Süreçleri ve Müzakere). 1996'dan bu yana "Bariş Süreçleri Yılığını" düzenlemekte olup 1988'de Ulusal İnsan Hakları Ödülü'nü kazanmıştır.

kaçırmamak, taciz etmemek, tehdit etmemek vb. gibi taahhütlerde bulunmayı içerir.

Nihai hedeflere ve müzakerenin farklı aşamalarında izlenen dinamiğe bağlı olarak çoğu **barış süreci**, aşağıdaki beş **kategoriden ya da modelden** birine yerleştirilebilmekle birlikte, birden fazlasını bir araya getiren bazı süreç örnekleri de mevcuttur:

- Sadece terhis ve reentegrasyon;
- Siyasi, askeri ya da ekonomik iktidar paylaşımı;
- Mübadele (demokrasi için barış, bölgeler için barış, geri çekilme için barış, hakların tanınması için barış vb.);
- Güven artırıcı önlemler;
- Özerklik ya da “aracı siyasi yapı” biçimleri.

Model genelde, bulunulan talep çeşitlerine ve aktörlerin baskı uygulama ya da bu taleplerde bulunma kapasitesine bağlı olmakla birlikte (askeri, siyasi veya toplumsal simetri), aktörlerin refakati ve kolaylaştırması, tükenmişliği, aldıkları destek ve liderlerin hastalıkları, hayalleri ya da tarihi durgunluklarla ilgili diğer daha az mantıklı faktörlerin de etkisi vardır. Nadiren de olsa kimi zamanlar ve özellikle de süreç uzun süreliyse, belirtilen kategorilerden biriyle başlayıp (örneğin “a”) taleplerin artarak sürecin daha karmaşık bir başka kategoriye dönüştüğü durumlar da söz konusudur. Ayrıca bütün süreçlerin ya da bunların keşif, diyalog ve müzakere evrelerinin gerçek bir dürüstlikle yürütülmediğini de unutmamak gerekir; çünkü bunlar genellikle devam eden bir savaş stratejisinin zaman kazanmayı, uluslararası bir boyut elde etmeyi ve mücadelelerinin daha fazla duyulmasını, yeniden silahlanmayı ya da diğer nedenleri amaçlayan bir parçasını oluşturur.

Son olarak genellikle bir “barış süreci” dediğimiz şeyin, gerçekte “**şiddete ve silahlı mücadeleye son verme süreci**”nden başka bir şey olmadığına dikkat edilmelidir. Bir ateşkesin imzalanması ve bunu takiben bir barış anlaşmasının imzalanması, “savaş sonrası iyileşme” ya da “**silahlı çatışma sonrası**” olarak bilinen bir aşamayla bağlantılı, her zaman zor olan ancak başarılı olursa, şiddetin (yapısal ve kültürel) giderilmesini ve insanların gerçekten “elde edilmiş bir barış”tan bahsetmesini sağlayacak kararların alınacağı ve politikaların uygulanacağı gerçek bir “barış süreci”nin başlangıcından fazlası değildir.

Bir barış sürecinin kapsamlı aşamaları

Bütün barış süreçleri, bunları başlatmak ve gerçekleştirmelerini sağlamak için çoğu örnekte olduğu gibi harcanmak zorunda kalınan uzun yıllardan görülebileceği gibi çok fazla zaman gerektirir. Genelde ve çok az istisna ile bunlar, zamanın büyük bölümünün müzakerelere

adandığı oldukça iyi bilinen bir aşama örüntüsünü izler. Ayrıca **ön müzakere ya da keşif** olarak da bilinen ve katılan kişilerin (“keşif yapanlar”) tarafların kanaatini, yani bir şeyden vazgeçmek zorunda kalacakları bir müzakere sürecini başlatmayı gerçekten isteyip istemediklerini ölçtüğü başlangıçtaki bir keşif evresi ile başlar. Bu, belirleyici bir andır; çünkü müzakereler kimi zaman, bir tarafın, hükümetin ya da silahlı grubun gerçek bir kanaati olmadan gerçekleşebilir. Böyle bir durum söz konusuysa, müzakereler başarısız olmaya mahkumdur. Gelecekteki müzakerecilerin eksiksiz ve mutlak güvenliğinin düşünülmesi de yine keşif evresinde söz konusudur; çünkü temsilcilerin öldürüldüğü veya saldırıya uğradığı vakalar gerçekleşmiştir ve hiç kimse, güvenliğiyle ilgili tam ve açıkça tanımlanmış bir teminat olmadan bir diyalog kurmaya teşebbüs etmeyecektir. Ayrıca, bu aşamada verilen taahhütlerin yerine getirilmesiyle ilgili, izlenecek zaman çizelgesi ve yöntemlerde anlaşmayı, bir **ön gündem ya da başlangıç gündemi** belirlemeyi ve temel uzlaşmazlığın ve uyuşmazlıkların etrafında toplandığı çatışma hususlarını (meta çatışma) açıklamayı içerecek şekilde bazı teminatlar aranmalıdır. Kısacası bu aşamada, süreçle ilgili güven oluşturmaya çalışılır, üçüncü tarafların üstleneceği rolde uzlaşılır, planların uygulanması reddedilir (ki bu, müzakerenin temelidir) ve tarafların muhaliflerini tanıması ve onlara müzakere için gerekli meşruluğun verilmesiyle sonuçlanır. Keşif çalışması tamamlandıktan sonra, “üzerinde uzlaşılması gereken anlaşma”ya varılır ve süreç artık, “bunun nasıl yapılacağı”na geçebilir. Bütün bu adımların toplamı, süreci başarılı şekilde sonuçlandırmak için yapılması gerekenlere dair, kimi zaman bir “**yol haritası**” ya da başlangıç çerçevesi olarak bilinen şeyi oluşturur. Yol haritası, sürece rehberlik sağlayan, genellikle atılacak adımları belirten bir şemayı da içeren bir çatışma taslağıdır.

Resmi müzakereler başladıktan sonra tarafların, müzakerecilerin yasal olduğundan, yani gerçekten karar verme kapasitesine sahip, ana oyuncularını temsil eden kişiler olduklarından emin olması gerekir. Müzakere masasında küçük oyunculara yer yoktur ve bu nedenle her zaman, diğer tarafın konuşmak istemeyebileceği ancak çatışmanın çözümünde kilit konumundaki aktörlere söz hakkı veren kapsayıcı bir yaklaşımdan başlamak gereklidir. Bunlar gerçek muhalifleriniz olmadığı sürece dostluk yanlısı, daha uyumlu aktörleri masaya davet etmenin bir anlamı olmadığı açıktır. Müzakerenin ana amacı, muhalif tarafların, kaybedenlerin ve kazananların olduğu sıfır toplamı yaklaşımları bırakarak “**kazan-kazan**” senaryosu olarak bilinen, karşılıklı çıkar elde etme amacıyla oturup konuşmalarıdır.

Müzakereler tatmin edici bir ilerleme gösteriyorsa, o zaman **önemli gündem maddeleri** tartışılabilir (prosedür konusunda önceden uzlaşmış

olacaktır). Güven oluşturulacağı için, (yalnızca kısmen de olsa) uzlaşmayı ve bunların ilgili protokollerinin daha kolay gerçekleştirilerek **nihai bir anlaşmaya** varılmasını sağlayacak kişisel ilişkiler de ortaya çıkabilir. Bu, nasıl ve kim tarafından uygulanacağını belirleyecektir. Bu da bizi son olarak, **uygulama anlaşmalarına**, nihai aşamalarda ortaya çıkabilen olası anlaşmazlıkları çözmeye yönelik yollar ve doğrulama yöntemlerine götürür.

Olağan ilerleme planına, ilk olarak doğrudan veya dolaylı, resmi veya gayri resmi temaslara başlanır. Biraz daha fazla içeriğe sahip keşif adımları, ister resmi ister gayri resmi olsun, az çok resmi bir “diyalog”un başlamasına ya da doğrudan “resmi müzakere”ye yol açabilir. “Diyalog” ve “müzakere” arasındaki fark çok belirsizdir ve bu süreçler bazen aynı olabilir. Taraflardan birinin sürece yapmak istediği vurguya bağlıdır; birinin “muhalifi” ile bir “müzakere”nin başlatıldığı gerçeğinin kamuya açıklanması her zaman, tarafların tartması gereken siyasi bir bedele mal olur.

Gayri resmi dolaylı **temas**

Resmi dolaylı **temas**

Gayri resmi doğrudan **temas**

Resmi doğrudan **temas**

Gayri resmi **keşifler**

Resmi **keşifler**

Gayri resmi **diyalog**

Resmi **diyalog**

Resmi **müzakereler** (Resmi süreç)

Müzakereler için gerekli süre

Bir barış sürecinin başlangıcında en çok tartışılan ve müzakereler bir kere başladıktan sonra bir kriz nedeni olabilecek meselelerden biri, müzakereler için en uygun süredir. Hükümetler genellikle, görev süreleri içinde tamamlanabilecek hızlı müzakereler elde etmek konusunda şartlar öne sürer ya da bu yönde

bir tutum takınırlar. Ancak tamamlanmış 13 müzakerenin karşılaştırmalı bir incelemesi, bazı durumlarda çok sayıda döngü veya teşebbüsün gerektiği göz önünde bulundurulduğunda, **hızlı bir uzlaşmaya varmanın her zaman mümkün olmadığını** ve 4 (Nepal) ile 21 yıllık (Kuzey İrlanda) sürelerin daha olağan olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda klasik bir tartışma, Kolombiya ile FARC arasındaki durumdur; burada devlet başkanı başlangıçta müzakerelerin bir yıl içinde tamamlanması gerektiğini söylemiş, ancak bu açıklama, en az üç yıllık bir sürenin daha sağgörülü olduğu durumun gerçekliği düşünüldüğünde birçok defa değiştirilmek zorunda kalmıştır.

Bir müzakerenin toplam süresi genellikle iki faktöre bağlıdır: birincisi, **bir uzlaşmaya varmak için gerekli döngü** sayısına (birinci döngünün sonunda bir uzlaşmaya varılmadığı ve ardından derin bir krizin ortaya çıkmasıyla süreci yeniden başlamaya zorladığı takdirde birden fazla döngü gerekir - muhtemelen uzun bir sürenin sonunda ve hatta muhtemelen yeni bir yöntem ve yeni refakatçilerle birlikte); ve ikincisi, belirli bir döngüdeki **konuşma turlarının hızına ve sıklığına**.¹ Aylık sıklık (Küba’da FARC durumunda ya da bir noktada, Sudan ile daha sonra Güney Sudan olacak şey arasındaki müzakerelerde olduğu gibi); örneğin 11 aylık (bu kadar ağırdan alan bir hızda sürekli başarısız olmaya mahkum Filipin NDF gibi uç bir vakada olduğu gibi), 6 aylık (Senegal-MFDC) ya da 3,7 aylık (Batı Sahra için son döngüdeki ortalama) gibi bir sıklıktan her zaman daha iyi sonuçlar verecektir. Bu durum, aşağıdaki tablodan da görülebilir. Ancak, gündemin karmaşıklığının ve diğer koşulların (daha sonra ele alacağız) bazı müzakereler neredeyse 100 tur gerektirirken (Nagaland’da NSCN-IM ile 80 tur gerçekleştirmiştir) diğerlerinin yalnızca 10 ya da 20 tur gerektirebildiği anlamına geldiğine dikkat edilmelidir. Bu, birçok değişkene bağlıdır. Aşağıdaki tabloda, önceden yürütülüp daha sonra uzun bir süre duraklatılarak döngüyü kıran müzakereler gösterilmemektedir. Bu nedenle tablo, yalnızca son döngüye ya da teşebbüse işaret etmektedir. Her durumda, **yapılacak en iyi şey yoğun bir konuşma hızında uzlaşmak** (önceden bahsedildiği gibi, ayda bir defa en iyi seçenektir) ve siyasi ve askeri yüzleşmeyle bağlantılı bütün dış faktörleri görmezden gelmektir. Tarafların bulunmasına ve gündemin karmaşıklığına bağlı olarak **bir tur, 3 ile 15 gün arasında sürme eğilimindedir**.

1. Bir “döngü”, düzenli olarak gerçekleşen bir dizi toplantı ya da “tur”dur. Müzakereler bozulduğu zaman, yine birçok toplantı veya turdan oluşacak yeni bir döngüye başlamadan önce bir süre geçmesi gerekir (muhtemelen birkaç yıl). Örneğin 2005 ve 2007 arasında Kolombiya Ulusal Kurtuluş Ordusu, Küba’daki Kolombiya hükümeti ile 8 toplantı veya “tur”dan oluşan bir toplantı “döngüsü” gerçekleştirmiştir. Her “tur”, 2, 3 veya 15 gün sürmüştür. 2007’de müzakereler ve dolayısıyla da döngü bozulmuş ve başarılı olursa, henüz bilinmeyen bir sayıda “tur” ile yeni bir “döngü”nün başlamasını sağlayacak diğer keşif konuşmaları, 2013 yılına kadar başlamamıştır.

	Müzakere süresi	Yıl	Aracılık	Ana neden
El Salvador	1984-1994	10	BM	Ülkenin demokratikleşmesi
Guatemala	1985-1996	11	BM	Ülkenin demokratikleşmesi
Kuzey İrlanda	1987-2008	21	-	Özerklik
Angola	1988-2002	14	Portekiz, Rusya, ABD.	Siyasi iktidar paylaşımı
Güney Afrika	1989-1994	5	-	Ülkenin demokratikleşmesi
Liberya	1990-2003	13	ECOWAS	Siyasi iktidar paylaşımı
Tacikistan	1992-1997	5	BM	Siyasi iktidar paylaşımı
Sierra Leone	1994-2002	8	BM	Siyasi iktidar paylaşımı
Güney Sudan	1998-2005	7	IGAD	Özerklik
Burundi	1998-2008	10	Tanzanya Güney Afrika	Siyasi iktidar paylaşımı
Endonezya (Açe)	2000-2005	5	HDC Finlandiya	Özerklik
Nepal	2002-2006	4	-	Ülkenin demokratikleşmesi
Filipinler (MİKC)	2001-2014	13	Malezya	Özerklik

Kaynak: Fisas, Vicenç, Barış Süreçleri Yıllığı, Barış Kültürü Okulu, 2015

Konuşma turu yoğunluğu				
Ülke	Silahlı Grup	İncelenen son müzakere döngüsü	Tur sayısı	Ortalama tur sıklığı
Mali	MNLA	12/2012 – 12/2014	(Kasım 2014'te 3)	Düzensiz
Senegal (Casamance)	MFDC	4/2012 – 12/2014 Keşif evresi	5 (minimum)	6 ayda bir
Sudan (Darfur)	JEM (Bashar)	10/2012 – 10/2013	5 (minimum)	2 ayda bir
Sudan (Darfur)	JEM (İbrahim)	4/2014 – 12/2014	6 (minimum)	1,3 ayda bir
Sudan (Kordofan ve Blue Nile)	SPLM-N	12/2013 – 12/2014	4 (minimum)	3 ayda bir
Güney Sudan	SPLA-IO	1/2014 – 12/2014	8	1,5 ayda bir
Sudan-Güney Sudan	---	9/2012 – 12/2014	8	2,6 ayda bir
Batı Sahra	Polisario	8/2009 – 9/2012	10	3,7 ayda bir
Kolombiya	FARC	9/2012 – 12/2014	31	0,9 ayda bir
Kolombiya	ELN	12/2005 – 8/2007	8	2,5 ayda bir
Hindistan (Nagaland)	NSCN-IM	1997 – 12/2014	80	2,5 ayda bir
Burma	UNFC	1/2013 – 12/2014	8	2,9 ayda bir
Filipinler	MİKC	12/2009 – 1/2014	29	1,7 ayda bir
Filipinler	NDF	2/2011 – 12/2014	4	11 ayda bir
Tayland	BRN	3/2013 – 12/2014	7	3 ayda bir
Kıbrıs	(Silahlı çatışma değil)	2014		Mayıs 2014'te, iki topluluk 15 günde bir defa toplanmaya karar verdi
Moldova (Transdinyester)	(Silahlı çatışma değil)	12/2011 – 12/2014	8	4,5 ayda bir
Ermenistan-Azerbaycan	(Silahlı çatışma değil)	2014		İki başkan üç ayda üç defa toplandı
Gürcistan (Abhazya ve Güney Osetya)	(Silahlı çatışma değil)	2008-2014	30	2,4 ayda bir

Aracılık

2014'te gerçekleşen müzakerelerin yüzde sekseninde (%80) dış aracılıktan faydalanılmıştır; bu aracılık, komşu ülkelerden, uzun bir kolaylaştırma geleneğine sahip ülkelerden (örneğin Norveç), bölgesel kuruluşlardan (örneğin Afrika Birliği ve AGİT), uzman merkezleri (Community of Sant'Egidio, HD İnsani Diyalog Merkezi, Crisis Management Initiative vb.), tek tek ülkelerden, bir "üçlü", "dörtlü" ya da "temas grubu" olarak belirlenen bir grup ülkeden, Birleşmiş Milletlerden veya hatta

müzakerelere giren silahlı gruba biraz güven veren uzak ülkelerden gelmiştir.

İleride görüleceği gibi, **kolaylaştırıcı kişilerin, ülkelerin veya kuruluşların doğru seçimi, iyi bir başlangıç için önemli olmakla birlikte bu kolaylaştırmanın tüm süreç için işleyeceğine dair mutlak bir teminat değildir.** Müzakere çerçevesi ve bunun refakatçilerinin tamamen yeniden tasarımını gerektirecek şekilde güvensizliğin yanı sıra ön yargı suçlamaları, sözlü anlaşmazlıklar, terk etme, ani değişiklik önerileri vb. sıklıkla ortaya çıkabilir. 2014 yılı sonu itibarıyla, durum şu şekildeydi:

2014'te kolaylaştırma	
Mali	Cezayir
Senegal (Casamance)	Community of Sant'Egidio
Etiyopya (ONLF)	Kenya
Somali	-
Sudan (Ulusal Diyalog)	AU, Üçlü (ABD, Birleşik Krallık, Norveç)
Sudan (Darfur)	AU, Çad, Berghof Foundation
Sudan (Güney Kordofan ve Blue Nile)	AU (Thabo Mbeki)
Sudan-Güney Sudan	AU (Thabo Mbeki), BM (Francis Mading Deng)
Güney Sudan	AU, IGAD (Seyoum Mesfin), Tanzania, CMI (Itonde Kahoma)
CAR	Gabon (Denis Sassou), International Contact Group, Kenya
DR Kongo (FDLR)	Uganda, Community of Sant'Egidio
Libya	BM (Bernardino León), Cezayir, Sudan
Batı Sahra	BM (Christopher Ross)
Kolombiya (FARC)	Norveç, Küba (garantörler)
Kolombiya (ELN)	Ekvador, Brezilya, Norveç (garantörler)
Afganistan	Katar, Çin
Hindistan (Assam)	-
Hindistan (Manipur)	-
Hindistan (Nagaland)	-
Hindistan-Pakistan	-
	Malasia
Pakistan (TTP)	Jamiat Ulema Islam-Sami, Jamat-e-Islam
Filipinler (MİKC)	Malezya
Filipinler (MNLF)	Endonezya, OIC
Filipinler (NDF/NPA)	Norveç (Ture Lundh, Elisabeth Slåttum)
Tayland (güney)	Malezya (Aksara Kerdpol, Datuk Seri Ahmad Zamzamin Hashmin)
Burma	-
Kıbrıs	BM (Alexander Downer, Espen Barth Eide)
Kosova	Üçlü (Rusya, ABD, AB), BM (L. Zannier)
Moldova	AGİT (Radojko Bogojevic)
Türkiye	-
Ukrayna	AGİT (Heidi Tagliavini), Temas Grubu (Rusya, AGİT, Ukrayna), Almanya, Fransa, AB (Federica Mogherini)
Ermenistan-Azerbaycan	AGİT Minsk Grubu (Fransa, Rusya ve ABD)
Gürcistan	BM, AGİT, AB, Rusya
İsrail-Filistin	ABD, Mısır

2 – Son yıllardaki kriz durumları

Barış Kültürü Okulu'nun Barış Süreci Programı'nın Yıllıkları yoluyla gerçekleştirilen yıllık izleme, **2010-2013 döneminde kümülatif toplamda krizin 116 nedeninin sıralanmasını** sağlamıştır (2014 için olanlar, ülke tarafından bozulanlar sonraki bölümde verilmektedir). Bunların bir kısmı birkaç yıl boyunca tekrar edilmekte, bu da yinelenen sorunların ve sürekli zorluk yaratan somut süreçlerin bulunduğuna işaret etmektedir. Bu nedenle krizler, **her zaman kısa süreli olmayıp yapısal ya da müzakere tasarımındaki çözülme bir kusurdan kaynaklanıyor olabilir**. Aşağıdaki tabloda, dört yıllık sürede bir defadan fazla gerçekleşen

durumları tekrar etmeden ve sürecin ve/veya aracılığın tasarımıyla ilgili olanları, **yani 41 olay ya da %35,3'ü** (üçte birden biraz fazla) vurgulanarak bu nedenler sıralanmaktadır. Bu da bizi, genelde **keşif evresi** sırasında gerçekleşen, **sürecin ilk aşamasında, yani tasarım aşamasında yüksek bir risk olasılığı bulunduğu** sonucuna götürmektedir. Bu tablo, **bir müzakere sürecinde ortaya çıkabilecek sorun türlerini tahmin etmemizi** sağlamaktadır. Bu nedenle belirli bir durum için, süreç sırasında ortaya çıkabilecek olası krizleri önceden dikkate almak ve böylece bu durumları önlemeyi amaçlayan bir **önleyici stratejinin** tasarlanmasını sağlamak faydalı olabilir.

Son zamanlardaki müzakerelerin keşif evresinde kriz nedenleri² (2010-2013)

Ön koşulların uygulanması
Başlangıç evresinde karar verilecek konular arasındaki farklar
Müzakerelerin yönlendirilmesi bakımından ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar
Hükümet müzakerecisi ile anlaşmazlık
Taraflardan birinin, bölgesel aracı kurumun temsilcisine "istenmeyen kişi" olarak bildirim
Aracının geri çekilmesi
Aracı konusunda eleştiri
Kolaylaştırıcı veya aracı konusunda ret veya güvensizlik
Bir üçüncü ülkenin aracılığından rahatsızlık
Konuşma turlarının sıklığında azalma veya artış
Müzakere modeli konusunda eleştiri
Müzakerelerin başlangıcında ateşkes reddi
Müzakere ekibi ya da danışman ekibinin üyelerinin tutukluluğu
Diğer tarafın temsilcilerinin tanınmaması
Müzakerelerin başlangıcında şiddetin sonlandırılmasına ya da silahlı mücadelenin terk edilmesine yönelik talep
Toplantıların yeri konusunda anlaşmazlık
Uluslararası refakat talebi
Müzakerecilerin seyahat yasağı
Sürgündeki bir hükümetle diyalogun reddedilmesi
Bölgedeki bir başka grupla imzalanan bir barış anlaşmasıyla örtüşme
Müzakerelerin biçimi ve katılacak ülkeler konusunda anlaşmazlık
Gizli müzakerelerde sızma
Komşu ülkeden daha fazla katılım talebi
Bir aracının öldürülmesi
Siyasi tutumların açıklanması için ön gereklilik
Bir ülkenin silahlı gruplarının ayrı müzakereler gerçekleştirilmeyi reddetmesi³
Bir silahlı grubun müzakerecisi için hareket özgürlüğü talebi
Dış aracılığın reddedilmesi
Taraflardan birinin yeni bir tur konuşma gerçekleştirilmeyi reddetmesi
Bir silahlı grubun üyelerine genel af verilmesinin reddedilmesi
Aracılık kurumunun veya aracılık biçiminin reddedilmesi
Aracının ön yargısı
Silahlı muhalifin baş müzakerecilerinin gözaltına alınması
Silahlı muhalifin bazı baş müzakerecilerinin serbest bırakılmaması
Güven eksikliği
Diğer gruplarla müzakere paylaşımının reddedilmesi
Yasal sözcünün yokluğu
Müzakereciler için hareket özgürlüğünün yokluğu
Müzakerecilerin güvenlik teminatının yokluğu
Müzakerelerde araçların varlığı yönünde gereklilik
Koalisyon hükümetindeki bir tarafın müzakereleri onaylamaması

2. Sürecin ve/veya aracılığın tasarımıyla bağlantılıdır.

3. Bu durum, Burma/Myanmar gibi birkaç silahlı grubun bulunduğu ve bu silahlı grupların tek bir gündemle ve bütün grupları temsil eden bir koordinasyon kurumu yoluyla birlikte müzakere yapmayı tercih ettiği ülkelere işaret etmektedir.

İyi bir müzakere süreci ile keşif evresini başlatmaya yönelik öneriler

Yukarıdaki tabloya göre, keşif evresinde müzakere sürecinin tasarımı konusunda uzlaşmaya katılan tarafların⁴ aşağıdaki hususları göz önünde bulundurması gerektiği anlaşılmaktadır:

- Bir keşif evresinin birinci ve genel hedefi, **her iki tarafın da silahlı karşılaşmaya bir son vermek için tamamen hazır olduğu yönünde güçlü bir sonuca** varmak ve son aşamada, herkesin bir kazanan olacağı ve kimsenin hiçbir şey kaybetmeyeceği, klasik **“kazan-kazan” senaryosu** öncülüyle bir barış anlaşması imzalamak için yeterli ortak tutuma ulaşmaktır.⁵
- Tarafların samimi isteği yönünde bu birinci sonuca varmak için, **aktörlerin sözsüz iletişimini ve “altta yatan kültürü”nü**, korkularını, hayallerini, köklü ideallerini, temel gereksinimlerini, yaşlarını ve cinsiyetlerini, aile durumlarını, askeri ve müzakere geçmişlerini, “barış” konusundaki düşüncelerini, sistemik konular hakkındaki görüşlerini, uluslararası ilişkilerini, destek üslerinin önemini, sosyal ve toplumsal boyutlarını, popüler kabul seviyelerini vb. **gözlemlemek ve incelemek** gereklidir.
- Bir alıştırma olarak, delegasyon üyelerinin birbirine nasıl baktığını ya da birbirine nasıl davrandığını, gülümsemelerini ya da ciddi ve resmi duruşlarını, birbirlerine sevgi ve insanlık çerçevesi içinde selam verdiklerini ya da selam vermeyi reddettiklerini, birlikte ya da ayrı yemek yediklerini gösteren fotoğraflara bakmak ilginçtir. Aylar veya yıllar süren temas içinde değişebilen bu gözlemler, **güven oluşumunu ve riskli adımların alınıp alınmadığını** dikkat çekici biçimde etkileyebilir. Havana’daki FARC ve Kolombiya hükümeti müzakerecilerinin durumu, buna tipik bir örnektir.
- Taraflardan birinin bir keşif diyalogu başlatma yönündeki isteklilikleriyle ilgili **“duman işareti”** (açık ve net olan ya da olmayabilen imalar) göndermesi sık görülen bir durumdur. Her iki tarafın da dikkatli olması ve bu olası yaklaşımların gerçek anlamını değerlendirmesi gerekir.
- Silahlı grupların çoğu lideri bir başka ülkede sürgünde yaşadığı ve ilk temas oradan yapılabildiği için **diyasporaların oynayabileceği olumlu rolün** incelenmesi tavsiye edilir.

- Keşif evresi sırasında genellikle, **“meta çatışma”yı**, diğer bir deyişle tarafların çatışmanın kaynağı ve gelişimi konusundaki düşüncelerini ve yorumlarını **açıklamaya vakit ayırmak** tavsiye edilir. **Asgari sayıda uzlaşma noktasına varmak** (muhtemelen bu aşamada beklenebilecek en yükseğidir), **asgari bir “meta barış”ı**, yani tarafların “barış”tan anladıklarını **paylaşmaya yardımcı olacaktır**. Bu bağlamda, yukarıdakilerden, bazı müzakerelerde çatışmanın yapısal nedenleriyle ilgilenmeden silahlı grubu silahsızlandırmaktan fazlasını istemeyen, muhtemelen Disarmament, Demobilisation and Reintegration (Silahsızlanma, Terhis ve Reentegrasyon) (DDR) programının eşlik ettiği bazı hükümetler olduğu unutulmamalıdır. Ancak halihazırda mevcut çoğu silahlı grubun, sosyo-ekonomik reformları içeren bir politik programa sahip olmadığına ve siyasi, askeri ve ekonomik iktidar paylaşımına (“ganimet”in paylaşımı) katılmaktan mutlu olduğuna dikkat edilmelidir. Bu nedenle **bütün hükümet delegasyonları ve dış kolaylaştırıcıların, söz konusu silahlı grubun bu süreçten ne istediğini tam olarak bilmesi gerekir**. Bunun yanlış anlaşılması, müzakere teşebbüsünde anında başarısızlık anlamına gelir.
- Keşif evresinin **gizli** olması ve “neler olup bittiğini” bilmeyi isteyebilecek kişilerin iç ve dış baskısından korunması gerekir. Bu husus, keşif evresinin başlangıcında ele alınmalıdır. Gizlilik konusunda uzlaşmaya varıldığı takdirde, taraflarca **herhangi bir sızmayı önleme** konusu ciddiyetle ele alınmalıdır; çünkü bu daima, çokça “gürültü” ve yanlış yorumlamaya yol açar. Çoğu silahlı grup, bu evrede daha fazla şeffaflık tercih edecektir ancak bu, kamuya duyurulduğu takdirde, tarafların destek üsleri tarafından eleştirilebilecek başlangıç tutumlarının esnekliğini sağlamak açısından zorluk yaratır. **“Tribünlere oynanmamalı”** ya da yalnızca “destekçilere” güç, sağlık ve kararlılık mesajları gönderilmemelidir; çünkü bu tutum, karşılıklı ödünler vermeyi içeren müzakere sürecinin doğasına aykırıdır.
- Bir tarafın keşif evresini başlatmak için **ön koşullar** koyup koyamayacağı konusunda uzlaşmaya varılması gerekir. İdeal olarak, başlangıçta hiçbir ön koşul olmaması gerekmektedir birlikte bu evre devam ederken her iki taraf da **güven yaratmak için başlangıçta taahhütlerde bulunmayı kabul edebilir ve**

4. Bu, muhalif taraflarla (hükümet ve silahlı grup) ilgili olup bazı durumlarda önerilerde bulunabilen ancak karar alamayan kolaylaştırıcılarla ilgili değildir.

5. Taraflardan biri, diğerinin iyi niyetine güvenmiyorsa, müzakereleri başlatma konusunda bir uzlaşmaya varılmayacaktır. Bu keşif evresinde dış kolaylaştırma konusunda önceden uzlaşmaya varıldıysa, söz konusu üçüncü tarafın, iki tarafın ciddi şekilde müzakere yapma konusunda gerçekten istekli olup olmadığını belirlemede büyük yardımı olabilir.

bir sonraki aşamaya, yani “resmi müzakereler” aşamasına, daha fazla güven ve daha az baskı ile girebilir.

- Birçok müzakere, taraflardan biri, genelde de hükümet bir ön koşul olarak silahlı gruba tek taraflı ateşkes ya da düşmanlıkların sona ermesi şartını koyduğu için başlangıç evresinde başarısız olur. **İdeal olanı**, ister sürecin başlangıcından ya da ortasından ister son evresinden itibaren olsun, **ateşkesin iki taraflı olmasıdır**. Bu hususun keşif evresinde açıkça belirtilmesi gerekir. Ayrıca ateşkesin sık sık delindiğine ve bunun müzakerelerin kimi zaman kalıcı olarak sonlanması için bir gerekçe görevi gördüğüne dikkat edilmelidir. Dolayısıyla müzakerelerin önemi, **en başında savaşın seyri karşısında perdelenmiş olur**. Tarafların hangi nedenle olursa olsun masayı terk etmemeyi kabul etmesi istenen bir durumdur.
- İki tarafın da birçok durumda Devlet Başkanı ya da Hükümete (hükümet delegasyonu durumunda) ya da silahlı grubun en yüksek politik veya askeri liderine başvurması gerekecek olmakla birlikte başlangıçtaki kararları alabilmeleri için **müzakerecilerin gereken politik seviyelerinin** açıkça belirtilmesi gerekir. **Yasal temsilci olmadığı takdirde, süreç başarısız olur**. Sıklıkla, keşif evresinin ilk ve deneme niteliğindeki aşamalarında, karar alamayan ancak bunları yalnızca üstlerine aktarabilen daha düşük seviyedeki kişiler katılımda bulunur. Ancak daha sonra, üst düzey kişilerin katılımı gerekir. 2013 yılında ELN ile yapılan ilk toplantılarda olduğu gibi iki delegasyonun karar verme kapasitelerindeki dengesizlik, keşif evresini geçici olarak felce uğratabilir. Bu bağlamda, politik açıdan ne kadar uzak olsalar ve geçmişleri ne kadar korkutucu olsa da diyalogun başından itibaren **iki tarafın da birbirini meşru temsilciler olarak tanıması** önemlidir.
- Taraflar en baştan, **dış aracılık** isteyip istemedikleri ya da bunun tersine, dışarıdan aracılığın hiçbir zaman kabul edilmediği Pakistan ile Keşmir hakkındaki anlaşmazlık konusunda Hindistan’ın tarihi konumunda olduğu gibi araçların olmadığı doğrudan müzakereleri tercih edip etmedikleri konusunda bir anlaşmaya varmalıdır. İlk durumda, üçüncü tarafça kolaylaştırma kabul edildiği zaman **tarafların**, belirli bir ülkeyi, bölgesel veya uluslararası kuruluş ya da belirli bir kişiyi seçmenin **artılarını ve eksilerini dikkatle değerlendirmesi gerekir**. Bir süper güç, büyük nüfusa sahip bir kurum veya ülke

tarafından “**zorunlu kolaylaştırma**”, **her ne pahasına olursa olsun önlenmelidir**. Genelde bazıları cömert, diğerleri kendine yarayan ve en azından kolaylaştırıcının görevi bakımından en iyisi reddetmek olan bolca öneri söz konusudur. **Birçok farklı süreç deneyimi düşünüldüğünde, “birden çok kolaylaştırıcı” bulundurmamak ya da birçok refakatçiyi içeren bir yaklaşıma sahip olmak hiç tavsiye edilmez**; çünkü bu, her birinin üstleneceği görevle ilgili karmaşıklık yaratır. Bir ülke ya da kuruluşun resmi kolaylaştırıcı olarak müdahale etmesi durumunda, söz konusu ülkeler veya kuruluşlar tarafından **sürece tahsis edilen kişilerin kapasitesinin** de düşünülmesi gerekir; çünkü müzakereleri profesyonel olarak doğru yönde yönlendirme konusunda nihai sorumluluğa sahip olanlar, bu kişiler ve ekiplerdir. Her durumda, **iki tarafın da seçilen kişinin o zaman için en uygunu olduğu yönünde aynı kanaati paylaşması önemlidir**.

- **Hangi evrede olursa olsun dış aracılık, tarafsız ve adil olmalıdır**; taraflardan herhangi birine karşı, varsa bile tercihini ifade etmemelidir ve ortaya atılan konularda **tarafların bir uzlaşmaya doğru ilerlemesine yardımcı olma görevini yerine getirmelidir**.
- Bilinen ve üst düzey bir kişi (örneğin başkan veya eski başkan) her zaman, **müzakereleri idare etmek için pratik bilgiye** sahip değildir. Bu alanda deneyim, büyük değere sahiptir.
- **Keşif evresinde kolaylaştırmayı yürüten kişiyle ilgili ciddi güçlükler ortaya çıktığı takdirde**, söz konusu kişiyi ya da tüm ekibi değiştirme konusunda karar vermek için sorunun, olabildiğince dürüstlikle ve mümkün olduğunca çabuk ele alınması gerekir. Taraflardan birinin kolaylaştırıcıyı sonunda “istenmeyen kişi” olarak adlandırdığı durumlar olmuştur. Ayrıca sabrın en büyük öneme olduğu durumlarda sabrı olmayan ve görevlerini çok erkenden bırakan kolaylaştırıcılar da vardır. Bir keşif evresinde ya da resmi bir müzakerede bulunmak, bir hastanenin “acil servis” bölümüne gitmek gibi değildir; daha çok terapiye katılmak gibidir. **Yetersiz kolaylaştırıcılarla ya da her iki tarafa da güven ve saygı duymayan bir kişiyle devam etmek yerine değişmek her zaman en iyisidir**. Kolaylaştırıcıyı sürekli değiştirmenin de olumlu bir tutum olmadığı açıktır; çünkü bu durum, **sorunun kolaylaştırmada değil, genellikle “uzlaşmaz” olan tarafların tutumlarında olduğunu** düşündürebilir. Batı

Sahra olayı, müzakerelerdeki tarihsel ilerleme yokluğunun sorumluluğunu hiç kimsenin almak istemediği bir barış sürecine tipik bir örnektir. Kolaylaştırıcıların özellikle ehliyetli olmaması ancak sorunun mutlaka onlarda olmaması da söz konusu olabilir.

- Toplantılar arasında geçen sürenin, bir başarısızlık hissiyle birlikte arttığı gösterilmiştir. Bu nedenle **her iki tarafın da, belirli bir sıklıkta toplanma konusunda uzlaşması tavsiye edilir**. Hangi nedenle olursa olsun bu durumun mümkün olmadığı ve **toplantı turlarının önemli ölçüde ertelendiği durumda (örneğin altı aylık ve bir yıllık sessizlik), döngüyü sonlandırmak ve belki de yeni bir yaklaşım, yöntem, refakatçi ve oyun kurallarıyla yeniden başlamadan önce belirli bir süre beklemek daha iyi olabilir**. Bir döngüyü bozmak ciddi bir iştir ve ters etki yaratabilir ve **tarafların bunun için ödeyecekleri bedelin farkında olması gerekir**.
- Keşif evresi dahil sürecin hangi aşamasında olursa olsun, **bütün ekip üyelerinin güvenliğini ve fiziksel bütünlüğünü temin etmek** gereklidir. Özellikle silahlı gruplardan olmak üzere müzakerelere katılan kişilerin esir alındığı, öldürüldüğü ve kaybolduğu birçok örnek vardır. Hükümet, müzakere ekibinin hiçbir üyesini tutuklamayacağını açıkça ve yazılı olarak taahhüt etmelidir ve bunun anlamı, tutuklama emri ve diğer benzer durumların kaldırılmasıdır. Bir müzakere ekibinin üyeleri her aşamada, kabul edilen toplantı yerlerine serbestçe seyahat edebilmelidir. Bu bağlamda, öncelikle AB ve ABD’de **terörist listelerinin varlığından etkilenen gruplarla ilgili bir sorun** vardır ve bu da bu gruplarla müzakerelerin çoğunun Avrupa’da neden yalnızca AB dışındaki ülkeler olan Norveç’te veya İsviçre’de gerçekleştirilebildiğini açıklar.
- Birçok durumda, **cezaevinde olan kişilerin, bir müzakere ekibinin parçası olabilmeleri için şartlı tahliye, ev hapsi ya da başka yollarla serbest bırakılması** gerekmiştir. Ayrıca bir hükümetin, **bir silahlı grubun cezaevindeki liderlerinin keşif evresine veya resmi müzakerelere katılabilmesi için cezaevi içinde “barış ofisi” kurulmasına izin verdiği** Kolombiya’daki ELN durumunda olduğu gibi (ilginç de olsa) birkaç örnek vardır. **Bir silahlı grupta ilk temasların çoğu, cezaevinde ya da liderlerinin birinin veya daha fazlasının sürüldüğü ülkelerde başlar**.
- **İlk toplantıların gerçekleştirileceği ülke ve yerin**, keşif evresinde kararlaştırılması gerekir. Daha sonra, yine karşılıklı anlaşma

ile, keşif evresinden farklı olabilen **resmi müzakerelerin gerçekleştirileceği ülke ve yerin de kararlaştırılması gerekecektir**. Bunlar kolaylaştırıcıların (örneğin Filipin NDF ile müzakereler durumunda Norveç) ya da garantörlerin veya gözlemcilerin (şu anda FARC için Küba olayı) ülkelerinde gerçekleştirilebilir.

- **Basit bir taslak gerektiren keşif evresinin** aksine müzakerelerin resmi aşamasında, süreç için refakatin dikkate alınması tavsiye edilir. Bu husus, “araç takımı” ile ilgili olarak daha sonra incelenecektir.
- Keşif evresi sırasında, ayrıntılara girmeden **müzakere gündeminin kapsamlı bileşenleri belirlenir**. Taraflardan biri, gündemi onaylamazsa, o zaman müzakereler başlatılamaz.
- **Birden fazla silahlı grubun bulunduğu ülkelerde, bir grupta başlatılan konuşmaların, bir diğeriyle önceden anlaşılan hususları etkileyip etkilemeyeceğine** (örneğin Filipinler’deki MİKC ve MNLF) **ya da bunun aksine, bir grupta önceden anlaşılan hususların (örneğin Kolombiyalı FARC) bir başkasıyla müzakere edilen gündeme şart koyup koymayacağına** (aynı ülkedeki ELN) **en baştan dikkat edilmelidir**. Bir grupta önceden anlaşılan hususların, diğeri tarafından kısmen veya tamamen kabul edilip edilmeyeceğini görmek için dikkate alınması (kopyalanması değil) akla yatkın görünmektedir. Kuşkusuz sayısı çok az bazı ülkelerde, **birkaç silahlı grubun**, daha uygulanabilir bir müzakere sağlamak amacıyla bütün grupları korumak ve temsil etmek üzere mutlaka **silahlı grupların gündemleri arasında çapraz göndermeler yapmayı ve gündemleri birleştirmeyi ve bir “çatı” kuruluş oluşturmayı** gerektiren ayrı ayrı müzakereler yerine **aynı anda ve aynı çerçevede müzakere yapmak istediği durumlar olmuştur** (şimdiki Burma olayı). Silahlı grupların diğeri gruplarla müşterek müzakerelere katılmayı kesinlikle reddettiği ve bu nedenle idaresi güç olacak şekilde ekip, gündem ve yöntem dağılımını gerektirdiği karşıt durumlar da ortaya çıkmıştır. Örneğin 2014 yılında, Güney Kordofan ve Blue Nile’in Sudan bölgelerindeki barış sürecinde AU aracısı olan Thabo Mbeki, Sudan’da “bir süreç, iki yol” yürütüldüğünü ifade ederken aslında Darfur’un Sudan bölgesinde paralel müzakerelerin yürütülmekte olduğuna ve her iki müzakerenin “senkronize” edilmesi gerektiğine atıfta bulunmuştur.

- Keşif evresi sırasında, “her şey kararlaştırılana kadar hiçbir şey kararlaştırılmamıştır” ilkesinin izlenip izlenmeyeceği ya da bunun tersine, kararlaştırılan her noktanın kendi içinde geçerli olacağı ve hatta müzakereler sırasında uygulanabileceği konusunda uzlaşmaya varılması gerekir. El Salvador barış sürecinde olduğu gibi ateşkes, kısmi mayın temizleme, uluslararası insani hukuk ya da insan haklarıyla ilgili hususlar gibi insani konuların dışarıda bırakıldığı ancak ilk ilkenin benimsendiği bir aracı tutumda uzlaşılabilir.

Resmi müzakereler sırasında ortaya çıkabilecek krizleri kontrol etmeye yönelik öneriler

Keşif evresinde ortaya çıkabilecek kriz faktörlerinden bahsettik; o yüzden şimdi resmi müzakerelerin seyri sırasında ortaya çıkan yaygın krizlere döneceğiz. Bunların bir kısmı, bu noktada ihtilafı konular tartışıldığı takdirde keşif evresi sırasında ortaya çıkmış olabilir. Aşağıdaki tabloda, 2010-2013 yıllarında gerçekleşen 75 farklı kriz sıralanmaktadır.

Resmi müzakereler sırasında ortaya çıkan krizler, 2010-2013

Tarafların gündemlerinde yer alan önemli konular arasındaki farklar ve anlaşmazlıklar
 Uzlaşmaz tutumlar
 Bir komşu ülkenin, müzakerelerin önemini azaltan olumsuz etkisi
 Silahlı muhalefetin bir liderinin güvenlik teminatları
 Bir silahlı grubun silahsızlanmayı reddetmesi
 Taraflardan birinin veya tümünün müzakere sürecinden geçici olarak çekilmesi
 Mahkumların serbest bırakılmaması
 Silahlı grupların geri çekilememesi
 Ateşkes veya düşmanlıkların sona ermesi yönünde talep
 Ateşkesin bozulması veya ihlal edilmesi
 Barış anlaşmasının yavaş uygulanması
 Barış anlaşmasını yerine getirmede mali yetersizlik
 Liderlerin bir muhalif grubun üyeleri tarafından öldürülmesi
 Silahlı muhalefetin liderlerinin öldürülmesi
 Bir silahlı grubun liderlerinin affı konusunda uyuşmazlıklar
 Barış süreci üzerinde Hükümetin üyeleri arasında ihtilaf
 Tek taraflı karar verme
 Adam kaçırma
 Silahsızlanmadan önce siyasi müzakereler yürütme gerekliliği
 Bir silahlı grubun liderlerinin veya danışmanlarının tutuklanması
 Hükümet ile silahlı muhalif grup arasında silahlı çarpışmalar
 Hükümetin ekonomik krizi
 Demokratik reformların yokluğu
 Taraflardan birinin bir olay önleme kurumuna katılmayı reddetmesi
 Politik diyalogun yokluğu
 Hükümetin veya silahlı grubun iyi niyetine karşı güvensizlik
 Mahkum üyelerin serbest bırakılma gerekliliği
 Bir silahlı grubun mahkumlarının durumu
 Askeri tatbikat ve operasyonların yürütülmesi
 Bir silahlı grup tarafından kontrol edilen bir bölgeden hükümet birliklerinin geri çekilememesi
 Bir tampon bölgeden ağır silahların geri çekilmesinin reddedilmesi
 Bir silahlı gruptan muhalifleri bir üçüncü ülkenin desteklediğine dair suçlamalar
 Mahkum mübadelesi konusunda anlaşmazlık
 Silahlı grubun liderinin cezaevinde hücre hapsi
 Yeni bir Anayasanın gerekli olup olmadığı konusunda anlaşmazlık
 Anayasayı tanıma gerekliliği
 Anayasada değişiklik yapmayı sağlayacak desteği elde etmede zorluklar
 Müzakereler sırasında silah satın alımı
 İşgal edilen bölgelerde insan haklarının ihlali
 Bir silahlı grup içinde iç bölünmeler
 Silahlı grubun bölünen bir grubunun marjinalleşmesi
 Bir bölgenin durumu konusunda farklılıklar
 Silahlı grup tarafından artan askeri etkinlikler
 Üçüncü bir ülke tarafından askeri saldırılar
 Referandum çağırısı

Resmi müzakereler sırasında ortaya çıkan krizler, 2010-2013

Yaptırımların devamı konusunda farklılıklar
Güç kullanmama taahhütleri konusunda anlaşmazlık
Referandum düzenleme tarihi konusunda anlaşmazlık
Bir silahlı grubun yasaklanması
Bir birlik hükümeti arayışında, muhalif gruplar arasındaki işbirliğinin reddedilmesi
Bir silahlı grubun işbirlikçilerini serbest bırakmanın reddedilmesi
Bir silahlı grubun sınır muhafızı olmayı reddetmesi
Bir üçüncü ülkenin tartışma konusu bölgeye askeri tesisler yerleştirme planları
Bir bölgeden askeri birlikleri geri çekme gerekliliği
Kara suları konusunda anlaşmazlıklar
Mültecilerin geri dönüşü konusunda anlaşmazlıklar
Ülkede güvensizlik
Silahsızlanma ve reentegrasyon programlarını uygulamada gecikmeler
Terörist listelerinin varlığı
Gelişme ve iş yaratma sözlerinin gerçekleşmemesi
Hükümet darbesi
Siyasi iktidar boşluğu
Bir mütarekenin diğer bölgelere genişletilmesinin reddedilmesi
Muhalefet üyelerinin tutuklanması
Taraflardan birinin barış önerisi hakkında fikir vermemesi
Milis gruplarıyla çarpışmalar
Sınır çatışmaları
Yabancı kuvvetler tarafından işgal
Anayasal sınırlamalar
Mahkeme kararları
Seçim sonuçlarının feshedilmesi
Temsili muhalefet tarafları hakkında yasak
İşgal edilen bölgelerde iskan

Kriz faktörlerinin bu listesinden, şeffaflık seviyeleri ya da yokluklarından bağımsız olarak, resmi müzakerelerin seyri sırasında ortaya çıkan spekülasyonlara dayanarak değil, gerçek ihtilaflara göre (bu tür müzakerelerin kamuya açıklandığı durumda) aşağıdaki öneriler sunulabilir.

- “Resmi müzakereler” aşamasını başlatırken, herhangi bir şüpheye veya yeni yorumlamalara yer vermemek için **tarafaların keşif evresinde kararlaştırılan her şeyi tasdik etmesi gereklidir**. Her şey, **mümkünse, gözlemcilerin/şahitlerin varlığında** yazıya dökülmelidir.
- Bir silahlı grupta müzakerelerin başladığının kamuya duyurulması, genellikle bunlar silahlı çatışmanın varlığından ve devam etmesinden fayda sağladığı ya da son 30 yılda sona ermiş olan çatışmaların %80’inin bu yolla sona ermiş olduğu gerçeğine rağmen sadece müzakereler yoluyla barış elde etmenin mümkün olduğuna inanmadıkları için **bazı politik, ekonomik veya askeri kesimler tarafından derin muhalefet ve fikir ayrılığı** oluşturabilir. Bu nedenle hükümetin, silahlı çatışmaya son verilmesi için müzakerelere katılan bütün toplumsal kesimlerin yaptığı gibi **silahlı çatışmanın sonlandırılmasının avantajları üzerine özgün**

bir “**metin**” düzenlemesi gerekir. Bu bağlamda **medyanın işbirliğinden** faydalanmak önemlidir.

- Bir müzakere kolayca iki başkanlık dönemi boyunca sürebilir ve bu nedenle yeni başkanın, ikinci başkanlık emri sırasında geçerli kalmasını sağlamak için **önceki hükümet tarafından kararlaştırılan hususları tasdik etmesi** gerekecektir. İlk başkanlık dönemi sırasında varılan kısmi anlaşmaların yasa statüsünde olmadığına dikkat edilmelidir.⁶ Bunlar yalnızca belirli bir hükümet tarafından verilen taahhütlerdir.
- İçerdiği bütün risklerle birlikte müzakerelere girilmesi, bazı bakanların, özellikle de Savunma Bakanı’nın muhtemelen orduyu karıştırmamak için karşıt bir konumda bulunduğu kötü deneyimlerden kaçınmak için **hükümetin tek bir ağızdan ve müzakerelere karşı olumlu bir tutumla konuşması anlamına gelir. Kamuya duyurulan mesaj açık ve birleşik olmalıdır**.
- Kapsamlı gündem maddeleri veya “müzakereler için çerçeve anlaşması” genellikle keşif evresinde kararlaştırılmakla birlikte, **bu gündemdeki alt maddelerin her birinin veya önemli konuların somutlaştırılıp müzakere edilmesi ve onaylanması, müzakere**

6. Nihai barış anlaşması imzalanana kadar, müzakereler sırasında onaylanan gündem maddelerinin bir geçerliliği yoktur. Bu genellikle, “her şey kararlaştırılana kadar hiçbir şey kararlaştırılmamıştır” şeklindeki diplomatik ilkede açıktır.

evresinde gerçekleşir. Gündemdeki maddelerde herhangi bir değişiklik yapılması, örneğin bir hususun eklenmesi ya da konuların ele alındığı sıranın değiştirilmesi gerekirse, bu daima karşılıklı olarak onaylanmalı ve dayatılmamalıdır.

- **Tartışılacak gündem maddelerinden önce gelen açıklama ya da önsöz, hiçbir zaman gündemdeki önemli konuların yerini almamalı veya ilavede bulunmamalıdır.** BM Güvenlik Konseyi Kararında olduğu gibi bunlar sadece, gündem için çerçeveyi belirleyen, gündemi bir bağlama yerleştiren ve ona bir anlam veren basit referanslardır, daha fazlası değil. Bu önsözün, taraflar arasında karşılıklı anlaşma ile tasarlanması gerekir, ancak gündemin parçasını oluşturmaz.
- **Gündemin tartışılması, bütün müzakerelerin merkez noktasıdır.** Bu, en çok zaman ve özveri gerektiren bölümdür ve ayrıca, başlangıç tutumları genelde çok farklı olduğu ve karşılıklı anlaşma noktasına varılana kadar müzakereler boyunca ödünlere bulunmak gerekeceği için en zayıf halkadır. İleride, **bu tartışmanın en etkili ve en az zaman harcayacak şekilde gerçekleşmesine yardımcı olabilen müzakere yapılarının varlığından** bahsedeceğiz.
- Bütün silahlı çatışmaların yarısı, bağımsızlık veya özerklik talepleriyle bölgesel kontrol konusundaki anlaşmazlıklardır. Deneyimler, **bir silahlı grubun genellikle ileri düzey bir çeşit özerklik, yani önemli bir güç için bağımsızlıktan vazgeçtiğini göstermektedir.** Bu tür müzakerelerde taraflar, “aracı politik yapılar” için farklı seçenekler düşünebilmek zorundadır (özerklik, ortak egemenlik, milletler topluluğu, asimetrik federalizm vb.) ve bu, her iki tarafın da görüş açısını genişletmesini ve politik gerçekçiliği uygulamasını gerektirir. Her durumda nihai çözüm, tamamen uygulanacağına dair tüm teminatlara sahip olmalıdır.
- **Müzakerelere başlamadan önce silahsızlanmaya yönelik bir gerekliliğin anlamı yoktur.** Silahsızlanma ancak, müzakere sürecinin son aşamalarında önerilebilir. Bir gündemin müzakeresinin söz konusu olmadığı süreçler farklıdır; çünkü burada kararlaştırılan tek şey, genellikle çok küçük olan bir grubun, bir af, ülkelere dönmeleri ve bazı durumlarda bir reentegrasyon programına katılmaları karşılığında terhis ve ortadan kalkmasıdır.
- Müzakereler **büyük bir dahili güvensizlik bağlamında**, saldırılar, politik veya ekonomik krizler, demokratik zayıflık, yaygın yozlaşma, baskı, milis gruplarının varlığı, toplumsal protesto, belirsiz seçimler, muhalefet partilerine yasak vb. ile birlikte gerçekleşebilir ve bu da, neden olduğu moral bozukluğu

nedeniyle müzakereleri etkileyebilir. **Tarafların müzakereye devam edecek bir konumda mı oldukları, yoksa ortam iyileşene kadar geçici bir duraklama isteğinde bulunmanın daha mı iyi olacağı konusunda samimi bir şekilde düşünmesi gerekir.** Söz konusu durum buysa, sonraki döngünün bıraktıkları yerden devam etmesini kararlaştırabilirler.

- **Bir silahlı grubun terörist listelerinde bulunması, müzakerecilerin hareketini sınırlandıracağı için bir müzakerede ilerleme açısından dezavantaj olabilir. Bunların “listeden kaldırılmasını”, yani bir grubun terörist listelerinden çıkarılabileceği koşulları önermek** tavsiye edilir.
- Eğer ateşkes durumundaki bir silahlı grup yasaklı değilse o zaman, liderlerinden birinin veya daha fazlasının tutuklanmasını içereceği ihtimaline karşı **sürecin ortasında onları yasaklamanın** müzakerelere yapacağı etki düşünülmalıdır. Bu durumda **grup, müzakerelerin devam etmesi için bu kişilerin özgür kalmasını şart koşabilir.**
- Özellikle ülkeler arasındaki müzakerelerde, söz konusu ülkelerden birinin sahillerine yakın askeri manevralar yürütmek gibi **gereksiz provokasyondan kaçınılmalıdır.** Gerçek ya da sembolik ne türden olursa olsun, devam eden tehditler, müzakereler için olumlu koşulların yaratılmasına zarar verir.
- **Birçok müzakere teşebbüsünden sonra, taraflardan hiçbirinin başlangıçtaki tutumlarını değiştirmedeği, dolayısıyla tamamen uzlaşmaz olduğu durumlar olmuştur.** Bu hatta, taraflardan birinin müzakereyi terk etmesine ya da kolaylaştırıcının müzakere döngüsünde bir duraklama istemesine neden olabilir. Örneğin Batı Sahra’da böyle olmuştur. Bu durumlarda, birkaç yıl hiçbir ilerleme kaydedilmediğinde (örneğin 5, 10 veya 15 yıl), verimli olmadığı açık olduğu için **müzakereleri olduğu şekilde sonlandırmak ve taraflardan biri masaya, konuşmaları yeni bir döngüde ve muhtemelen yeni bir biçimle ve hatta uygun olduğu yerde yeni aracılıkla devam ettirmeyi haklı gösterecek yeni bir şey koyana kadar tartışmalara yeniden başlamamak en iyisidir.**
- Keşif evresinde **müzakerelere katılan kişilerin gerekli fiziksel güvenliği** ile ilgili olarak yapılan bütün gözlemler burada da geçerlidir ve bu kişilerin ayrıca, **müzakere yerlerine gitmek için her fırsata sahip olması** gereklidir. Ne yazık ki, müzakerecilerin idam edildiği ya da kaçırıldığı durumlar olmuştur.
- Bir müzakerenin başlangıcında ya da bir müzakere sırasında, genellikle **silahlı grubun bölünen grupları** ortaya çıkararak bir nedenle **müzakerelere muhalefet ederler**

(savaş kültürü, savaş kazancı, başka bir şey yapamama, yetki kaybetme korkusu vb.) ve süreci “bozan” ya da sabote eden taraf olurlar. Bu bağlamda ve özellikle birçok muhalifin olduğu durumda, “**birleştirici**” bir **figürün**, bölünen grupları ya da marjinalleşen grupları geri getirme ya da en azından ortak bir gündeme varmaya teşebbüs etme sorumluluğuna sahip bir kişinin **sunulması** tavsiye edilir. Bu figür, silahlı grubun içinden ya da dışından olabilir. Genellikle, bütün muhaliflerin güvenine ve saygısına sahip biri olacaktır. Bunu gerçekleştirmek her zaman mümkün değildir ve bu durumda sonuçta aynı anda birçok müzakere gerçekleşebilir. Ayrıca genelde ekonomik kaynakları ya da mali imkanlara sahip bölgesel veya uluslararası kurumları bulunan ülkeler olan “**teşvik edici**” **figürlere** de yer vardır. Ekonomik yaptırımlar söz konusu olduğu ya da bir grup terörist listesinde bulunduğu zaman, bunun geri çekilmesi, bir teşvik olarak öne sürülebilecek önemli bir koz olabilir.

- Hem keşif evresinde hem de resmi müzakerelerde, **silahlı grubun müzakere ekibi, halihazırda cezaevinde tutulan kişileri içerebilir ve serbest bırakılmaları talep edilebilir. Ayrıca müzakereler sırasında, müzakere delegasyonunun üyelerinin tutuklanarak hükümeti birkaç seçeneği düşünmek** zorunda bırakması da söz konusu olabilir: kendilerini bir köşeye sıkıştırma riskini alarak bu kişileri serbest bırakmayı kesin olarak reddetmek; bazı mahkumları yalnızca müzakerelere katılıp ardından cezaevine geri dönmek üzere serbest bırakmak; bazı kişileri şartlı tahliye ile, gelecekte silah kullanmayacaklarına ya da ev hapsini kabul edeceklerine dair yazılı bir taahhülle serbest bırakmak. Bu tür durumların çok sayıda örneği bulunmaktadır.
- Bir müzakere iklimini olumlu şekilde etkileyecek bir önlem, hükümetin **silahlı grupların mahkumlarının cezaevi koşullarını iyileştirmesidir.**
- Kolombiyalı ELN gerilla kuvvetiyle ilginç bir örnek gerçekleştirilmiştir; burada art arda gelen hükümetler, gerilla sözcüleri ya da irtibat kişileri olarak görev gören bazı gerilla mahkumlarının **cezaevinde**, internet bağlantısı, telefon, toplantı odası ve benzerini içeren bir “**barış ofisi**” kurmasına izin vermiştir. Bu da, **bir cezaevi alanının müzakere ya da keşif bölgesine dönüştürülmesini** sağlamıştır.
- **Bir silahlı grubun sözcüsü cezaevinde olduğu zaman**, gelecekteki müzakereleri takviye etmeye yardımcı olabileceği için **grup üyelerinden veya benzerinden gelecek ziyaretlere izin verilmesi önerilir.** Bu imkan, mevcut konuşmalarda ne gibi bir ilerleme kaydedildiğine bağlıdır. İyi gidiyorsa, hükümetin

bu öneriyi kabul etmesi daha kolaydır. Ayrıca politik kanadın ve silahlı kanadın aynı tutuma sahip olması bakımından da önemlidir. Örneğin 2014 yılında Türkiye’de, PKK gerilla grubunun lideri Öcalan ve Öcalan ile üsleri kuzey Irak’ta bulunan en yüksek düzey Kürt siyasi-askeri liderleri arasında aracı olarak görev gören Kürt milletvekilleri arasında aylık toplantılar yapıyordu. Öcalan, hücre hapsinde uzun zaman geçirmişti.

- Bazı müzakerelerde silahlı grup, silahlı grubun üyeleri veya destekçileri olabilen **danışman ekiplerine** ya da basitçe, taraflardan birinin ya da tümünün gerçekçi olmasına yardım eden veya çıkan krizleri çözmeye konusunda tavsiye veren, müzakere yönetiminde uzmanlaşmış merkezlere sahiptir. Müzakerenin tarafları, çok resmi olabilen ya da aynı derecede tamamen gayri resmi olabilen **bu ekiplerin görevi konusunda net olmalıdır.** Örneğin Filipinler’de NPA silahlı grubu ve danışmanlardan birkaçının tutuklanıp cezaevine konulduğu müzakere ekibi NDF ile olduğu gibi vakalar söz konusudur. Her iki taraf da, bu kişilerin üsteleneceği rolü ve konuşma turlarına katılmak için serbest bırakılıp bırakılmayacaklarını yazılı olarak kararlaştırmalı ve bu taahhüdü her müzakere döngüsünde yenilemelidir.
- Önceden de bahsedildiği gibi krizlerin yinelenen bir nedeni, hükümetin, silahlı grubun müzakerelere başlamadan önce tek taraflı bir ateşkes bildirmesi gerektiği yönündeki talebidir; bu, taraflardan birini daha savunmasız bıraktığı için genelde kabul edilmeyen bir koşuldur. **İdeal olanı**, mümkünse müzakerelerin başlangıcın ve mümkün değilse ortasında, biraz güven oluştuktan sonra **iki tarafın iki taraflı bir ateşkeste uzlaşmasıdır.** Burada içeriden ya da dışarıdan bir doğrulama olabilir veya olmayabilir ancak bu anlaşmadan yeniden silahlanmak ya da saldırgan bir tutum takınmak için faydalanmamak yönünde samimi bir taahhüt olmalıdır. **Müşterek olabilen doğrulama mekanizmalarının kullanılması daima önerilir.** Bir müşterek doğrulama ekibi, ateşkes ihlalleriyle ilgili şikayetleri incelemekle yükümlüdür ve bu durumu çözmek için karar verme yetkisine sahiptir.
- İki taraflı bir ateşkes anlaşmasının bazı kamu kesimlerine “beğendirilmesi”nin olası güçlüğü nedeniyle, tarafların sıfır ölümle “**çatışmanın şiddetini azaltma**”yı, yani “**iki taraflı örtük bir ateşkes**”i kabul edebilme ihtimali söz konusudur (aslında bu, denenmiş ve test edilmiştir).
- Mümkün olduğu yerde, çatışmanın coğrafi yapısına ve tarafların belirli alanlar üzerindeki kontrolüne bağlı olarak, sınır boyunca birkaç kilometre genişliğinde askerden temizlenmiş ve ağır silahın olmadığı bir alana sahip **bir “tampon bölge”** veya “**ara hat**” oluşturulup

oluşturulamayacağını değerlendirmek tavsiye edilir. Bazı durumlarda, müzakerelere devam etmenin bir koşulu olarak silahlı grup, Silahlı Kuvvetlerin kendi nüfuz bölgelerinden geri çekilmesini talep etmiştir; bu, uzun bir ateşkes olana ve müzakereler ileri bir aşamaya gelene kadar yerine getirilmesi zor bir şeydir.

- Bölgesel boyuttaki çatışmalarda, **komşu ülkeler tarafından silahlı gruplara verilen destek incelenmeli ve etkisi yok edilmelidir**; çünkü birçok silahlı grup, komşu ülkeleri gizlenip ani saldırılar yapacakları “sığınaklar” olarak kullanır. Birçok müzakere, **barış elde etmek için komşu ülkelerin de etkin katılımını** gerektirir.
- Birçok durumda müzakereler, mahkum mübadelesi, insani koridor oluşturulması, ayrılan aileler arasında iletişim sağlanması vb. gibi tarafların **güven artırıcı önlemler (CBM’ler)** uygulaması durumunda güçlenecektir.
- Kamuoyu ve hükümetler her zaman, bir silahlı grubun **uluslararası insani hukuka uygun önlemler alma** yönündeki tek taraflı kararını olumlu karşılar. Bunlar arasında örneğin mayın temizleme operasyonlarının yürütülmesi ve adam kaçırma, sivilleri rahatsız etme, reşit olmayan çocukları gruba alma ya da kadınları cinsel olarak taciz etme vb.’den kaçınmak yer alabilir. Bu önlemler, büyük güven yaratır ve sosyal, politik ve ekonomik değişim gerçekleştirmek yönündeki meşruluklarını artırır.
- Birçok müzakerede bozulma nedeni olduğu düşünüldüğünde, **hükümetin silahlı grupların herhangi bir zamanda tanımlanabilir alanlarda yeniden konumlanmasını ya da silahlı grubun üyelerinin kimliklerinin açıklanmasını talep etmesi tavsiye edilmez**. Bu gereklilik çok fazla güvensizlik ve hassasiyet oluşturur ve bir ateşkesin uygulanması ya da müzakerelerde ilerlemek için gerekli değildir. Bu tür bir talep örneğin, 2007 yılında Kolombiya hükümetinin ELN ile müzakerelerinin bozulmasına yol açmıştır.
- **Bütün müzakerelerin ekonomik bir bedeli vardır** ve bu, harcanan zaman ve katılan kişi sayısı ile birlikte artar. Sıklıkla bu bedel, aracı ülkeler veya kuruluşlar, “dost ülkeler” ya da gözlemci ülkeler tarafından karşılanır. Ancak bağışçıların bu bağlamda çok dikkatli olması gerekir; çünkü **müzakerelerin katılımcılar için büyük bir işe dönüştüğü** çok sayıda örnek yaşanmıştır. 2014 yılında Sudan ve Güney Sudan arasındaki müzakerelerde, müzakere ekipleri kişi başına günde 2,00 dolar artı lüks bir otel (gecelik 320 dolar), bar ve gece kulübü bedelini alıyordu. Bu tür yanlış uygulamaların başından önlenmesi gerekir.

- Müzakerenin son aşamalarında **tarafların, terhis edilecek kişilerin ve çatışma süresi boyunca suçlamada bulunulan diğer aktörlerin (özellikle askerlerin) yasal konumu üzerinde anlaşması gerekecektir**. Bir barış anlaşmasının imzalanmasını takiben bir af ilan etmek yaygın olmakla birlikte, **bazı ülkelerde geçici veya onarıcı adalet uygulanmaktadır**. Kurbanların fikirlerinin mutlaka dinlenmesi ve dikkate alınması gerekmeyle birlikte, silahlı gruplara silahlarını bıraktırmak amacıyla, **mutlaka aynı yoğunlukta olmayan üç alan olarak kaçınılmaz doğruluk, adalet ve tazminat uygulaması ikilemlerini** nasıl çözeceğine sonunda karar verecek olan yalnızca müzakerenin taraflarıdır.
- Yenilenen bir ihtilaf konusu da, müzakereler sona erdiğinde, **Anayasada değişiklik yapılması gerektiği ya da yeni bir anayasa meclisinin oluşturulması gerektiğidir**. Taraflar bu konuyu sona bırakmamalı ancak çok başlarda, müzakerelerin farklı gündem maddeleriyle ilgili olarak nasıl ilerleyeceğini bilmeden de tartışmamalıdır. Yine bir hükümetin, bir silahlı grupla müzakerenin ön koşulu olarak Tüzüğe dokunulmamasını talep etmesi yaygındır. Ancak deneyimler, özellikle silahlı grupların geçmişi, mevcut Tüzüğün yürürlüğe girmesinden öncesine dayanıyorsa, **bu konuyu “kırmızı hat” haline getirmemenin ve manevra için biraz aralık bırakmanın en iyisi** olduğunu göstermektedir.
- Bir Anayasa Mahkemesinin yakın zamanda imzalanmış bir barış sürecinin kabul edilemez olduğunu beyan ettiği ve dolayısıyla **sürece yasal bir çözüm bulmak** için nihai evrenin yeniden düşünülmesini gerektirdiği durumlar söz konusudur (örneğin MİKC ile Filipinler).
- **Müzakere evresinde taraflar, nihai anlaşmayı bir referandum yoluyla kamunun fikrine sunup sunmayacağını düşünmelidir**. Bu her zaman yapılan bir şey değildir ve Guatemala’da olduğu gibi bazı riskler içerir, ancak bunu yapıp kazanmak, anlaşmanın şeffaflığını ve demokratik meşruluğunu güçlendirir.
- Bir barış anlaşmasını takiben mutlaka **güvenlik teçhizatında bir reform** söz konusu olur; bu da Silahlı Kuvvetlerin sayısında ve bütçesinde önemli bir azalma (yani “silahsızlanma payı”), polisin askeri görevlerle bağlantısının koparılması ve askeri mevzuatta reformlarla sonuçlanır. Silahlı Kuvvetler kesimleri genellikle, imtiyazlarını kaybedecekleri korkusuyla bu reformlara direnir ancak **bir silahlı çatışmanın bitmesini takiben savunma ve güvenlik politikalarının derinden değişmesi gerekir**. **Bütün bu konular müzakere gündeminde olmak zorundadır**; aksi takdirde, her ne pahasına olursa olsun olasılık dışı bırakılması

gereken bir ihtimal olarak barış anlaşmasını takiben askeri etkinlikte bir artış olabilir.

- Müzakereler iyi gider ve bir barış anlaşmasına ulaşırsa, üç hususun her biri için birden çok değişkenin bulunduğu bir **DDR sürecine** geçmek olağandır. Bu bağlamda **taraf, bütün ayrıntılarıyla birlikte sürecin sonunda gerçekleşecek olan DDR türünü kararlaştırmalıdır**; çünkü birçok süreç, siyasi, askeri ya da ekonomik nedenlerle bu aşamanın yeterince kararlaştırılmaması veya uygulanmaması ve kararlaştırılan zaman çizelgesine uyulmaması nedeniyle başarısızlığa uğruyor. Bütün DDR süreçleri, eski muhriplerin sivil yaşama dönüşüne (ya da bazı durumlarda Silahlı Kuvvetlere ya da polis ekibine kısmi reentegrasyonuna) değer vermeli ve onları asla korkutucu göstermemeli ya da etiketlememelidir. Hükümet, gerekli bütün iç ve dış destekle birlikte, bu aşamanın doğru şekilde ve makul bir zaman çerçevesi içinde, toplulukların etkin katılımı ile ve terhis edilen kişilerin geldikleri yerlerde ve başka bir bölgeye yerleştirileceklerse karşılanacakları yerlerin sosyo-ekonomik dokusuna sahip yerlerde gerçekleşmesini sağlamalıdır.
- DDR aşamaları sırasında, örneğin Kolombiya gibi bazı ülkelerde, silahlı grup tarafından (bu durumda FARC) **“silahların teslimi”** terimi kullanılmıştır; bu, gerçekte, bunu aşağılayıcı bir eylem olarak gördükleri için silahları Silahlı Kuvvetlere ve hükümete vermeme niyetini altında gizleyen ancak bunun yerine, silahları bir süreliğine kullanmayı daha sonra bunları, Kuzey İrlanda’da olduğu gibi fotoğrafçı ya da gazeteci olmadan uluslararası bir komisyona vermeyi tercih ettiklerini belirten inceleli bir dil kullanımınıdır. Bu olasılık, açıkça ya da örtük olarak iki taraflı bir ateşkes anlaşmasını gerektirir. Askeri operasyonlar gerçekleşmez ve muhripler kışlarında kalır. Bu seçeneğin hükümet tarafından kabul edilmesi zor olabilmekle birlikte, amaç gerçekten silahların çalıştırılmaz, kullanım dışı, “hizmet dışı” olması ve mümkünse imha edilmesi olduğu için göz ardı edilmemesi gereken bir seçenektir.
- **“Silahlı çatışma sonrası”** ifadesi, müzakerelerde resmi olarak yer almamakla birlikte, kararlaştırılanları uygulamada daha sonra başarısız olan ya da bunu sadece kısmen veya büyük bir gecikme ile yapabilmis barış süreçlerinin çokluğu düşünüldüğünde, **müzakere evresi sırasında**, ister içeride, ister dışarıda ya da müşterek olsun, **imzalanmış anlaşmalara uyumluluğu doğrulamaya yönelik mekanizmaları kararlaştırmak** tavsiye edilir. Yoksa, silahlı çatışmanın kökeninde bulunandan başka ve organize suçla daha

yakından bağlantılı daha fazla şiddetin patlak verme riski söz konusudur. Çok sık olarak, özellikle yapısal değişiklik içeren barış süreçlerinde anlaşmanın imzalanmasından sonra, ulusal veya uluslararası doğrulama mekanizmaları olmadığı için anlaşmaların uygulanmasını reddeden veya engelleyen siyasi, ekonomik veya askeri baskı grupları ortaya çıkabilir.

- Müzakere edilen anlaşmanın uygulanması, yüksek bir ekonomik bedele mal olabilir. Bu bağlamda, **dış destek talep etmeden ya da bağışçıların teminat konferansı için istekte bulunmadan önce, çatışmadaki doğrudan ve dolaylı aktörlerin finansal olarak ne gibi katkıda bulunacaklarının bir incelemesi yapılmalıdır**. Bir silahlı çatışmanın bitmesinin pek çok durumda, daha önce askeri amaçlara tahsis edilen ve bazı ülkelerde GSYH’nin %2’sine kadar varabilen, tamamen barış anlaşmalarının uygulamasına yönlendirilmesi gereken bir miktardaki toplu paranın serbest kalmasını sağladığı unutulmamalıdır. Örneğin Kolombiya olayında, gerillalar ve milisler tarafından alınan arazilerin değeri, ulusal ve çok uluslu şirketlerin milis gruplarına katkıları, Hükümetin “barış fonları” ve önceden bahsedilen “silahsızlanma payı” vb. yoluyla bulunabileceği katkılarla birlikte önce gerillanın mal varlığı ölçülmelidir.
- Yukarıdakilerden anlaşıldığı gibi, bir silahlı grupta müzakerelerin ileri bir aşamasında ya da bir barış anlaşmasını imzaladıktan sonra hükümetin, barış zamanında askeri giderlerin azalmasını önleyecek şekilde yüksek maliyetli ağır silahlar satın almaya karar vermesi (2015 yılında Kolombiya’da olduğu gibi) anlamsızdır.

3 – 2014’teki kriz durumları

Bu kısımda, hem açık silahlı çatışmalar hem de geçmişte silahlı olup halihazırda silahsız olan diğer çatışmalar şeklinde 2014 yılında 29 farklı bağlamda gerçekleşen ve bir barış anlaşmasına varmayı amaçlayan müzakerelerin tamamlanmadığı ana krizlere genel bir bakış sunulmaktadır. Bu karışım zaten, **bir ateşkesin ya da askeri etkinliğin şiddetini azaltmanın**, müzakereler tatmin edici bir sonuca varana kadar zamana yayılabilen **barış elde etmeyle, bir barış sürecinin tamamlanmasıyla ya da çatışmanın nihai çözümüyle mutlaka aynı anlama gelmediği** yönünde bir uyarıdır. Bu nedenle fiziksel ve silahlı şiddetin azalması ve hatta kaybolması, Batı Sahra, Moldova (Transdinyester), Kıbrıs ve diğerlerindeki süreçler için geçerli aşağıdaki şemadan görülebildiği gibi mutlaka çatışmanın sona erdiği anlamına gelmez.

Ülkeye göre yalnızca bir yıllık krizlerin listelenmesi, **her duruma özgü hususiyetlerle birlikte müzakerelerin gelişme şeklini olumsuz yönde etkileyebilen faktörlerin ne kadar çok olduğuna** ışık tutar. **Bütün müzakere bağlamlarında sıkça bulunan faktörlere** ek olarak, süreçler çok özel faktörlerden de etkilenebilir. **Birçok müzakere süreci için genellikle “modeller” ya da “referans noktaları”,** yani çatışmanın

doğası ya da seçilen aktör ya da yöntem türü bakımından benzerlikler gösteren başka barış süreçleri bulunduğu düşünülürse, bunlardan faydalanılabilir (kopyalanmak yerine) ve bunların faydalı yönleri eldeki duruma uyarlanabilir. Yöntemle ilgili bu hususlar, bir başka kısımda dikkate alınacaktır. Aşağıdaki tabloda, ülkeye göre, önceki kısımda belirtildiği gibi kriz türleri gösterilmektedir.

2014 yılındaki başlıca krizler

2014 yılındaki başlıca krizler	
Mali	<ul style="list-style-type: none"> Birden çok silahlı aktörün varlığı. Müzakerelere katılan diğer gruplarla ilgili anlaşmazlık. Hükümetin mahkumları serbest bırakma sözünü tutmaması. Dışarıdan kolaylaştırmada koordinasyon yokluğu ve örtüşen teşebbüsler. Şiddet içerikli çatışmaların artması. Üçüncü ülkelerden gelen baskı. Bir silahlı grubun müzakereleri ülke dışında yürütme isteği. Bazı silahlı grupların müzakerelere katılmaması. Yerinden yönetime karşı federalizm. Aceleci bir anlaşmaya varmayı isteme riski. <p>Nihai sonuç: Birinci çerçeve anlaşmasının çatışmayı 2015 yılında çözmesi.</p>
Senegal	<ul style="list-style-type: none"> Silahlı grup içinde bölünmeler. İçerideki araçların çoğalmasa. Silahlı grubun bölünen bir grubunun müzakereleri ülke dışında yürütme isteği. <p>Nihai sonuç: Anlamlı bir değişiklik yok.</p>
Etiyopya (Ogaden)	<ul style="list-style-type: none"> İki müzakerecinin aracı ülkede tutuklanması. <p>Nihai sonuç: Çözülmedi.</p>
Somali	<ul style="list-style-type: none"> Somali hükümetinin fiili felci. Başbakan ve cumhurbaşkanı arasında sürekli çatışmalar. El Şebab'ın (silahlı grup) içindeki iç gerilimler.
Sudan (ulusal diyalog)	<ul style="list-style-type: none"> Diyalogdaki birden çok silahlı aktör ve politikacı. Muhalefet liderlerinin tutuklanması. Hükümetin seçimleri ertelemeyi istememesi Ulusal geçişe sahip bir hükümet istemediği için hükümetle ilgili eleştirisi. Hükümetin "Ulusal Diyalog"un üç aydan fazla sürmemesi yönündeki talebi. Hükümetin taraftar ihtiyaçları nedeniyle düşmanlıkların sona ermesini imzalamada gecikme. Hükümetin muhalefeti bölmek için olası taktikleri. <p>Nihai sonuç: Çözülmedi, ancak 2015 yılında muhtemel bir ilerleme söz konusu.</p>
Sudan (Darfur)	<ul style="list-style-type: none"> Hükümet ile Gabriel İbrahim'in JEM'i arasında, yıl sonunda yapılan toplantıda hükümet delegasyonu sadece güvenlik meselelerini tartışmak isterken JEM'in gündemi daha uzundu. AU müzakere ekibinin yetersiz kapasitesi. <p>Nihai sonuç: Çözülmedi.</p>
Sudan (Güney Kordofan ve Blue Nile)	<ul style="list-style-type: none"> Hükümetin insani krizi durdurmak ya da politik krizi çözmek istemediğine dair suçlamalar. Hükümetin, silahlı grubun savaşa ilgili olmayan konuları güdeme getirdiğine dair suçlamaları. Hükümetin, AU'nun aracılığına karşı güvensizliği. "Ulusal Diyalog" yürütülmeden önce bölgelerde bir ateşkese varılmasının gerekip gerekmediği konusunda hükümetle uyuşmazlıklar. Hükümet, kısmi çözümler bulma taraftarıyken SPLM-N, genel bir anlaşma istemiştir. SPLM-N, Ulusal diyaloga katılmadan önce Darfur'da bir barış anlaşmasına varılmasını da istemiştir. SPLM-N, siyasi bir anlaşmaya varmadan önce silahlarını vermelerini istediği için hükümeti eleştirmiştir. <p>Nihai sonuç: Çözülmedi.</p>

Güney Sudan	<ul style="list-style-type: none"> • Ateşkesin ihlali. • Mahkumların serbest bırakılması konusunda anlaşmazlık. • Silahlı grubun kıdemli komutanlarının tutuklanması. • Silahlı grubun liderleri ve IGAD'nin aracı ekibi arasında uyuşmazlıklar. • Yabancı birliklerinin geri çekilme gerekliliği. • Şiddetin tırmanması. • Bir federal hükümet sistemi kurma ve anayasal reformlar konusunda uyuşmazlıklar. • IGAD aracısının hükümet ve silahlı grup hakkındaki aşağılayıcı ifadesi. • Kolaylaştırıcı tarafından yaptırım tehditleri. • Güney Sudan Hükümeti, rejim değişikliği istediği için Üçlü'nün (Birleşik Devletler, Birleşik Krallık ve Norveç) üç ülkesini eleştirmiştir. • Aracılık (Etiyopya'nın yerine Tanzanya) ve güçlendirilmiş aracılık için ev sahibi ülkenin Finlandiya ve CMI aracılığıyla değiştirilmesi. • Silahlı gruplar arasında barış istememe yönünde suçlamalar. <p>Nihai sonuç: Aracılığın değiştirilmesi.</p>
Sudan – Güney Sudan	<ul style="list-style-type: none"> • Hafif silahların çoğalması • Güney Sudan'ın, Abyei bölgesinin 2015 seçimlerinde yer alma kararını protesto etmesi. • Yerel hükümet ve kamu düzeninin olmaması. <p>Nihai sonuç: Çözülmedi.</p>
Orta Afrika Cumhuriyeti	<ul style="list-style-type: none"> • Silahlı grubun temsilcilerinin düşük seviyesi. • Silahlı grupları temsil etmeye yönelik iç mücadeleler. • Sivil toplumda bölünmeler. • Ulusal diyalogun ülkede ya da dışarıda yürütülmesi gerektiği konusunda bölünmeler. • Bir silahlı grubun, yalnızca ülke bölündüğü takdirde müzakere yapma yönündeki koşulu. • Silahlı grup içindeki iç bölünmeler. • Barışı koruma operasyonlarının etkinliği konusunda şüpheler. • CAR ve Kenya arasında, CAR hükümetini önceden bilgilendirmeden Kenya başkentinde muhalif milislerle toplantı yapılması sebebiyle son dakikadaki diplomatik krizle birlikte aracının değişmesi. <p>Nihai sonuç: Aracı değişimi kabul edilmedi, yakın gelecekle ilgili belirsizlik söz konusu.</p>
DR Kongo	<ul style="list-style-type: none"> • Bir silahlı grubun liderinin açıklığa kavuşmayan ölümü nedeniyle güvensizlik. • Bir silahlı grubun silahsızlanma istekliliğinin gerçekliği konusunda şüpheler. • Bir hükümet tarafında, bir silahlı grubun silahsızlanma için politik bir müzakere talep etmemesi gerektiği yönünde sunulan gereklilik. • Yurtdışında müzakerelere katılan bir silahlı grubun liderinin yasaklanması. <p>Nihai sonuç: Çözülmedi.</p>
Libya	<ul style="list-style-type: none"> • Ülkede bulunan iki parlamento ve hükümet arasında diyalog yokluğu. • Parlamento seçimlerinde çok düşük katılım. • Kolaylaştırma sunmak isteyen ülkeler arasında rekabet. • Müzakerelerin ortasında askeri muharebe. • Bazı silahlı grupların BM terör grubu listesine dahil edilmesi. • Anayasa Mahkemesi'nin parlamento seçimlerini yasalara aykırı olarak ilan etme kararı. • Bir silahlı grup tarafından bir BM temsilcisine saldırı. • BM tarafından düzenlenen konuşmaların sürekli iptali. <p>Nihai sonuç: Çözülmedi.</p>
Batı Sahra	<ul style="list-style-type: none"> • Taraflardan birinin BM aracılığıyla ilgili olası hayal kırıklığı. <p>Nihai sonuç: Çözülmedi.</p>
Kolombiya	<ul style="list-style-type: none"> • Hükümetin FARC ile iki taraflı ateşkes imzalamayı reddetmesi. • Gelecekte, polislerin artık Savunma Bakanlığı'na bildiride bulunmayacağına dair şüpheler. • Devlet başkanının, gerillalarla müzakerelerin sonucunda kanun hükmünde reform ve düzen olmayacağına dair açıklamaları. • FARC'nin "silahların teslimi"ni nasıl yorumladığına ve klasik bir DDR sürecini başlatmayı kabul edip etmediklerine dair şüpheler. • Gizlice imzalanan muhtemel anlaşmalarla ilgili olarak tarafın politik suçlamaları. • İnsan hakları savunucuları, birlik üyeleri ve terhis edilen muhariplere karşı tehditler. • Müzakere delegasyonlarının iletişiminin önlenmesi. • FARC tarafından bir generalin tesadüfen yakalanması, beraberinde müzakerelerin geçici olarak askıya alınmasına neden olacak şekilde onu "tuttukları" ya da "kaçırdıkları" konusunda bir tartışma. • Uluslararası Ceza Mahkemesi'nden, geçiş hukukunun uygulanmasına yönelik uyarı. • Hükümetin, FARC tarafından tek taraflı olarak karar verilen düşmanlıkların ve ateşkesin uluslararası olarak denetlenmesini reddetmesi. • ELN ile keşif evresinin aşırı uzun süresi ve başlangıç toplantılarındaki sürenin aşırı uzunluğu. • Hükümet ile ELN arasında "barış" ve sosyal katılım" kavramları ve gündem konusundaki uyuşmazlıklar. • Hükümet ile ELN arasında, başlangıç konuşmaları için "yöntemsel kriterler" ile ilgili uyuşmazlıklar. • Ordu tarafından ELN'nin müzakere ekibinin bir üyesinin yakalanması. <p>Nihai sonuç: FARC tarafından, müzakereleri takviye etmek için atılan tek taraflı adımlar ve ELN ile keşif evresinde elde edilen ilerlemenin açıklanması.</p>

Afganistan	<ul style="list-style-type: none"> • Taliban içinde bölünmeler. • ABD tarafından tek taraflı karar verme ile hükümetin anlaşmazlığı. • Bir aracı olarak görev gören bir Taliban liderinin tutuklanması. • Bir hükümet oluşturmada zorluklar içeren son derece uçucu politik bağlam. • Güvensizlik. <p>Nihai sonuç: Çözülmedi, ancak 2015 yılında muhtemel bir yeni aracı söz konusu.</p>
Hindistan (Nagaland)	<ul style="list-style-type: none"> • Bir hükümet sözcüsünün istifası. • Naga'dan bölünen gruplar arasındaki düşmanlıklar. • Hükümetin, Naga liderlerinin bir birleşme toplantısına katılmasına izin vermeyi reddetmesi. • Hükümetin, bütün gruplarla aynı anda müzakere yapmayı reddetmesi. <p>Nihai sonuç: Yalnızca NSCN-IM ile müzakereler.</p>
Hindistan-Pakistan (Keşmir)	<ul style="list-style-type: none"> • Ateşkesin ihlali. • Bir Keşmirli bölücü lideri, Pakistan hükümeti tarafından alındıktan sonra Hindistan hükümeti tarafında derin huzursuzluk. • Keşmir'in Hindistan bölgesinde saldırı. <p>Nihai sonuç: Çözülmedi.</p>
Pakistan (Waziristan)	<ul style="list-style-type: none"> • Kaçırılan askerlerin öldürülmesi. • Taliban'ın bölünen grupları arasındaki uyuşmazlıklar. • Ateşkesin sonlanması. • Okula terör saldırısı. <p>Nihai sonuç: Çözülmedi.</p>
Burma	<ul style="list-style-type: none"> • Silahlı gruplar tarafından, politik diyalogun ateşkesle paralel yürütülmesi yönündeki talebi. • Yeni kapsamlı Silahlı Kuvvetlerin oluşumu konusunda başlangıçtaki anlaşmazlık. • Hükümetin, küçük silahlı grupları tanımadığı için daha kapsamlı bir anlaşmayı kabul etmeyi reddetmesi. • Silahlı Kuvvetler'in bir KIA eğitim merkezine saldırısı. • Federalizm konusunda uyuşmazlıklar. <p>Nihai sonuç: 2015 yılının başında olası anlaşma.</p>
Filipinler	<ul style="list-style-type: none"> • Hükümetin Bangsamoro Anayasa Hukuku'nu onayında gecikmeler. • Yılın ortasında Başkanlık, Kanun'da çeşitli değişiklikler sunarak MİKC'nin anlaşmazlığına yol açmıştır. • Silahsızlanmaya karşı olan MİKC'nin bölünen bir grubunun olası varlığı. • Hükümet, NDF ile müzakereler için "özel yol"u sonlandırdı. • Hükümet, NDF'yi, doğrudan hükümetin müzakere ekibiyle değil basın yoluyla önerilerde bulunmakla suçladı. • NDF, fazla muhafazakar bulduğu için mevcut hükümetle bir barış anlaşmasına varmanın imkansız olduğunu ifade etti. • MNLF'nin liderlik mücadeleleri ve iç bölünmeler. • MNLF'nin, MİKC ile müzakereleri sırasında kendisini göz ardı ettiği yönünde hükümeti eleştirmesi. • MNLF'nin ve MİKC'nin yaklaşımı arasındaki farklılıklar. <p>Nihai sonuç: Şubat 2015'te NDF ile olası yeni müzakereler ve MNLF ile müzakerede güçlükler.</p>
Tayland (güney)	<ul style="list-style-type: none"> • Teşvik edici askeri firar stratejisi. • Silahlı grupların taleplerinde birlik olmaması. <p>Nihai sonuç: Güvensizlik yaratacak şekilde müzakerelerin askeri kontrolü.</p>
Kıbrıs	<ul style="list-style-type: none"> • Kıbrıs'taki ekonomik krizin müzakerelere etkisi. • Bölgedeki petrol kullanma haklarındaki farklılıklar nedeniyle müzakerelerde geçici bozulma. <p>Nihai sonuç: 2015 yılının başında müzakerelerin muhtemelen yeniden başlaması.</p>
Kosova	<ul style="list-style-type: none"> • İç gerilimler, erken seçim yapılmasına neden oldu. • Yeni bir hükümet oluşturmada gecikmeler. <p>Nihai sonuç: Çözülmedi.</p>
Moldova (Transdinyester)	<ul style="list-style-type: none"> • Ukrayna'daki çatışmanın etkisi ve Rusya ile Batı arasındaki ilişkilerde kötüleşme. • Moldavya dilinde eğitim veren Transdinyester'deki okullar üzerinde baskı. • Konuşma turlarında gecikmeler. • Moldova tarafından, Rus temsilcisinin Transdinyester'i ziyareti hakkında bilgilendirilmediği için eleştiri. • AB/Moldova Birliği Anlaşması'nı takiben Rus misillemeleri. • ABD'nin Romanya başkenti yakınlarında bir üs kurma olasılığı • Moldova'nın tarafsızlığını kaybedeceği korkusu. • Moldova'nın Romanya ile birleşme korkusu. <p>Nihai sonuç: Çözülmedi.</p>
Türkiye (PKK)	<ul style="list-style-type: none"> • Hükümet tarafında müzakereyle ilgili geciktirme taktikleri. • 2015 yazında Türkiye seçimlerinin karışması. • Suriye'deki Kürtlerin hassas durumunun etkisi. • Türkiye'nin IŞİD'i desteklediği iddiaları yönünde PKK'nın suçlamaları. • Kanun ve düzen sorunları. • Her iki tarafta da müzakere deneyiminin yokluğu. <p>Nihai sonuç: Resmi müzakerelere yeni yöntemle başlama olasılığı.</p>

Ukrayna	<ul style="list-style-type: none"> • Siyasi ve iktisadi güç mücadeleleri. • Bölgesel siyasi ve iktisadi kurumlar arasındaki rekabet. • Askeri / stratejik değeri nedeniyle Kırım'ın Rusya tarafından işgali. • Rusya'nın Rusça konuşulan bir alan yaratma isteğine muhalefet. • Ukrayna hükümetinin NATO'ya katılma isteği. • Diplomatik girişimlere rağmen çatışmanın erken askerileşmesi. • Paralı askerlerin ve gayri nizami kuvvetlerin varlığı. • Rusya ve Kırım'a karşı yaptırımlar. • Her iki tarafta askeri manevralar. • Soğuk Savaş döneminin diline ve tehditlerine geri dönüş. • Rusya gazının temininde güvensizlik. • Ukrayna hükümeti tarafından federalizmin reddedilmesi. • Doğu Ukrayna'da düzenlenen seçimleri tanınmanın reddedilmesi. • Ukrayna hükümeti tarafından, ülkenin doğusu için önceden verilen ödünlerin ve taahhütlerin iptali. • Rusya'nın doğudaki isyanlara gizli silah tedariki. • Ateşkese uymama konusunda karşılıklı suçlamalar. • Ukrayna'nın tarafsız durumunu terk etmesi. • Başkan Putin, NATO'nun ilerlemesinin ulusal güvenlik için başlıca tehlikelerden biri olduğunu düşünen yeni bir askeri doktrin imzaladı. <p>Nihai sonuç: Çözülmedi.</p>
Ermenistan-Azerbaycan	<ul style="list-style-type: none"> • Ateşkes hattı boyunca artan olaylar ve çarpışmalar. • Her iki ülkenin artan yeniden silahlanması ve askerileşmesi. <p>Nihai sonuç: Gerilimlerin şiddetinde azalma.</p>
Gürcistan (Abhazya ve Güney Osetya)	<ul style="list-style-type: none"> • Hava sahasının ihlali. • Abhazya'da sosyal ve siyasi kriz. • Abhazya ve Güney Osetya tarafından, yerinden edilmiş kişiler konusunun müzakere gündeminden uzaklaştırılması yönünde talep. • Abhazya'nın müzakereler için biçimi ve gündemi değiştirme isteği. • Abhazya ve AB arasında, olayları önleme ve olaylara yanıt verme mekanizmasıyla ilgili anlaşmazlıklar. • Gürcistan ve Rusya arasında, Rusya'nın Abhazya ile, bunun bağımlılığını artıran bir anlaşma imzalaması nedeniyle güvensizlik. • Rusya'nın güç kullanmayacağına dair bir taahhüdü imzalamayı reddetmesi. <p>Nihai sonuç: Çözülmedi.</p>
İsrail-Filistin	<ul style="list-style-type: none"> • İsrail'in bir Yahudi devleti olarak tanınması. • Hamas'ın Filistin bölgesinde NATO birliklerinin olası varlığını reddetmesi. • İsrail'in, Batı Yakası ve Doğu Kudüs'te iskan oluşturma politikası. • İsrail'in çeşitli uluslararası anlaşmalarda Filistin üyeliğine karşı çıkması. • İsrail cezaevlerinde tutulan Filistinli mahkumların serbest bırakılmaması. • İsrail'in Filistin'le müzakereyi reddetmesi. • Gazze Şeridi'nde tırmanan çatışma. • İsrail'le müzakereleri canlandırmak için Filistin adına bir taslak önerenin BM Güvenlik Konseyi'ne sunulması. • Güvenlik Konseyi, önergeyi onaylamamıştır. • Filistin'in Uluslararası Ceza Mahkemesi üyeliği edinmesine karşı tehditler <p>Nihai sonuç: Çözülmedi</p>

Kaynak: Fisas, Vicenç, Barış Süreçleri Yıllığı, Barış Kültürü Okulu, 2015.

4 – Krizin ardından metodolojisi ve aktörlerin yeniden tasarımına yönelik öneriler

Müzakereler sırasında ortaya çıkan krizlerin bir kısmının ciddi doğası ya da bazen, sadece müzakerelerin dinamiğinin **beklenmedik adımlar atılmasını** gerektirdiği gerçeği sık sık, **başlangıçtaki biçimin** değişen ihtiyaçlara uyarlanacak şekilde **yeniden tasarlanması gerektiği** anlamına gelir ve bu, mutlaka taraflar arasında karşılıklı uzlaşma ile yapılmalıdır. Örneğin 2014 yılında FARC ile yapılan müzakerelerde, çalışmalarını bitirdikleri zaman sonuçlarını genel kurula (resmi müzakere toplantısı) sunan **paralel çalışma grupları** biçiminde silahsızlanma ve

cinsiyet **alt komisyonlarının** oluşturulması gerekmiştir. Bu, özellikle silahsızlanma veya "silahların teslimi" ile ilgili oldukça karmaşık meselelerde zamandan tasarruf sağlamıştır. Sivil toplum, örneğin bölgesel çalışma komiteleri ve Uluslararası Mağdurlar Forumu gibi başta önceden planlananlara ek olarak (interaktif web) çeşitli şekillerde katılımında bulunmuştur.

Ortaya çıkacak bir kriz olasılığını hesaplayarak, gerektiği zaman başlatılabilmeleri için, **başlangıç çalışma planında gerekli olabilecek bazı düzeltmeleri önceden düşünmek** mümkün olur. Daha önce belirtildiği gibi, aynı biçimde yıllarca verimsiz olan çalışma tamamen yeni bir tasarım gerektiriyorsa, hiçbir zaman tamamen risksiz olmayacak olsa bile bu kararın alınması gereklidir. Aşağıda, atılabilecek bazı adımlar sunulmaktadır:

- Gözden kaçırıldığı için ya da başlangıçtaki güçlükler nedeniyle, keşif evresine özel bazı adımlar, “resmi müzakereler” aşamasına kadar tartışılmayabilir. Bu durumda **başlangıç aşaması sırasında bazı meseleler için öneriler sunulmadıysa, o zaman bu daha sonra yapılmalıdır.**
- Daha önce yapılmadıysa ve bunun müzakerenin iyileşmesine yardımcı olabileceği düşünülüyorsa **bir kolaylaştırıcı kavramını öne sürün.**
- 2014 yılının sonunda Norveç ve Küba’da, FARC ile müzakerelerdeki garantörlerle olduğu gibi “garantör” veya “gözlemci” durumunu “kriz zamanında kolaylaştırıcı” olarak değiştirin. Bir generalin esir alınması nedeniyle krizle karşılaşıldığında taraflar, bu iki ülkenin kriz zamanında durumlarını değiştirmesine karar verdi.
- Bu bağlamda **deneyim çok olumsuz ise** ve taraflar doğrudan diyalogu tercih ediyorsa **üçüncü ülkelerin aracılığından vazgeçin.**
- Bunların birkaç yıl içinde süreci idare ediş şeklinin nihai değerlendirmesi olumlu değilse, bu onların hatası değilse bile **aracı ülke veya kişiyi değiştirin.** Bu durumda, 2014-2015 yıllarında Libya’da olduğu gibi **aracılıklarda liderliği ele almak isteyen adayların çok olmamasına dikkat etmek gerekir.**
- Davranışları, karakterleri ya da konuşma şekilleri diğer tarafça düşmanca algılandığı takdirde **iki tarafın müzakere ekiplerindeki bir veya daha fazla kişiyi değiştirin.**
- Biriken işlere ve gündemin boyutuna bağlı olarak **her müzakere ekibinin üye sayısını artırın veya azaltın.**
- Görevlerinin ayrıntılı bir açıklamasıyla birlikte barış sürecindeki **“dost ülkeler”in durumunu oluşturun.** Bu ülkelerin tarafların herhangi birine karşı açık bir kamusal yakınlık ya da ekonomik veya coğrafi ilgisinin olması önerilmez; çünkü bu, gerekli tarafsızlığa sahip olmalarını önleyecektir.
- En karmaşık meselelerin ileriye götürüleceği **“paralel çalışma grupları” oluşturun.**
- Bu, yeni olumlu beklentiler oluşturabilecek ve bütün taraflar için bir teşvik edici görevi görecekse, **müzakerelerin gerçekleşeceği ülkeyi değiştirin.**
- Ortak bir zemin bulmaya yardımcı olabilecek önerilerde bulunması için **gündemdeki belirli konular hakkında bağımsız kişileri ve uzmanları davet edin.**
- **Müzakere kapasitelerini güçlendirmek için silahlı gruplarla bir başka ülkede toplantılar**

düzenleyin. Örneğin 2014 yılında Berghof Foundation, Sudan’da SRF koalisyonunun parçasını oluşturan ve ülkede barışa yol açacak bir siyasi sürece katılma taahhüdünde bulunan silahlı grupların farklı liderleri ile Berlin’de bir toplantı düzenlemiştir.

- **Müzakerelerin tıkanmasına neden olan konuları sona bırakın.**
- Kriz zamanında **silahlı gruplar**, süreçte **daha fazla güven oluşturmak** ve aynı zamanda meşruluklarını artırmak için **tek taraflı adımlar** atmanın önemini değerlendirmelidir. Bu bağlamda, uluslararası insani hukuka uymakla ilgili adımlar atabilirler (kaçırılan kurbanları serbest bırakmak, çocuk askerleri teslim etmek, mayın temizleme vb.). Bu ayrıca, geçici bir ateşkes ve/veya düşmanlıkların sona ermesinin duyurulma ihtimalini de içerir.
- Uç durumlarda, hiç istenmemekle birlikte, **taraflardan hiçbiri masaya yeni bir şey getirmiyorsa ve müzakereler birkaç yıldır durmuş halde ise, müzakere döngüsü durdurulabilir (bütün taraflarla ve komşu ülkelerle, doğrudan veya dolaylı olarak yakın teması sürdürerek).** Örneğin, Batı Sahra bölgesine yapılan son ziyaret turunun ardından Ekim 2013’te BM özel delegesi, diyalogun ilerleme beklentisi olana kadar taraflar arasında yeni bir resmi toplantı oturumunun düzenlenmeyeceğini açıklamıştır.
- Bir müzakere döngüsü bozulduğu zaman, çatışma halindeki iki ülke durumunda, **iletişim kanallarını açık tutmak** ve “diğer tarafı düşman olarak tasvir etme” eğiliminden kaçınmak **amacıyla müzakerelerin yerini geçici olarak diğer diplomatik önemler, örneğin ticaret, kültür, spor, müzik ve sanat vb. olabilir.**
- Batı Sahra’daki duruma dönecek olursak, müzakere döngüsündeki bir bozulma sırasında, **konuşma turunun yerini geçici olarak, çatışmanın kökenindeki meseleler hakkında taraflara yönelik soru ve cevap şeklinde yazılı bir çalışmanın alması** faydalı olabilir. Ocak 2014’te BM Genel Sekreteri’nin kişisel delegesi, özel olarak bunların her biri için oluşturulan soruları gizli şekilde sunmak üzere Rabat ve Tindouf’taki taraflarca yakın zamanda oluşturulan çalışma gruplarıyla buluşmuştur. Sorular özellikle zordu ve tarafları, daha kolay meselelerin ötesine götürmeyi amaçlıyordu; bunun için onları farklı söyleşilere sokuyor ve başlangıçtaki tutumlarına alternatifler düşünmeye ve ortak bir çözümün öğelerini aramaya başlarken esneklik sergilemeye teşvik ediyordu. Birkaç ay sonra Polisario, bu çalışma ile mutabık olmadığını açıkladı. 2000-2003 döneminde Barış Kültürü Okulu tarafından tam bir güven içinde, Bask Bölgesi’nin bütün parlamento grupları ile (Halk Partisi’nden Batasuna’ya) benzer bir şey gerçekleştirilmiş ve

iyi sonuçlar elde edilmiştir. Batasuna yasaklanıp AB'nin terör grupları listesine yerleştirildiği zaman çalışma durdurulmuştur.

- **Her biri tarafından gerçekleştirilecek görevlerle ilgili karışıklığa neden oluyorsa, katılımcı aktörlerin çerçevesini basitleştirin**; yine de bu, sürecin iyileşeceğini garanti etmez. Sahra olayı bunun kanıtıdır. Bu sürecin taslağı basittir: yalnızca BM aracılığı ve iki aktör arasında farklı ittifaklar. Güvenlik Konseyi'nin üç kalıcı üyesinin (ABD, Fransa ve Birleşik Krallık) desteğine sahip Fas ve Cezayir'in desteğine sahip Polisario. Ancak durum her zaman böyle değildir. Tümü de aynı zamanda ve aynı çatışmayla ilgili olmak üzere özel delegelerin (BM, AB, AU, diğer önemli ülkeler vb.'den), kendilerini yeni kolaylaştırıcılar ya da başka bir müzakere evresi için ev sahibi olarak sunan ülkelerin, müzakereleri iyileştirmek için seminerler veya toplantılar düzenleyen kuruluşların vb. çok olduğu durumlar söz konusudur. Sürece refakat her zaman iyidir, ancak sadece gerekli olduğu sürece.
- Her türden **aktörün bolca** bulunduğu tamamen farklı bir paydaş tablosu söz konusudur. **Bu çerçeve de olumlu değildir**, çünkü karışıklık yaratır ve bütün aktörlerin aynı masaya oturmasını sağlamanın ciddi zorlukları mevcuttur. Bu, şu anda Libya'daki durumdur ve burada, barış sürecini yönetmek konusunda çeşitli ülkeler arasında bir rekabet söz konusudur. 2015 yılının başında, Afganistan'da iki olası aracı ekip vardı. Bunlardan biri Çin, Afganistan ve Pakistan'dan oluşan bir üçlü, diğeri "6+1" olarak bilinen ve ABD, Rusya, Çin, Hindistan, Pakistan, İran ve Afganistan'dan oluşan, bölgedeki ülkelerin oluşturduğu bir gruptu. Bu grup iki defa toplandı.
- **Hükümet kolaylaştırıcılarının kim olduğunu ve karar alma kapasitelerinin ne olduğunu açıklığa kavuşturun**. Senegal'de 2014 yılında, bu bağlamda çok fazla karışıklık söz konusuydu.
- O zamana kadar elde edilenlere **yeniden odaklanmak** ve yeni bir başlangıç yapmak için **müzakerelerde duraklamalar yaratın**.
- Empati ve gerilimi azaltma kapasiteleri daha fazla olduğu için **kadınları müzakere ekiplerine ya da kolaylaştırıcı olarak dahil etmenin** olumlu etkisini dikkate alın.
- Deneyim alışverişinde bulunmak için **başarılı bir şekilde bir barış anlaşması imzalamış olan diğer silahlı grupların eski liderleriyle konuşun**.
- Gizli de olsa, **bir silahlı grubun lideri ile ülkenin en yüksek yetkilileri arasında doğrudan bir toplantıyı** destekleyin. Birbirini

kişisel olarak tanımak ve görüşlerini doğrudan ifade edebilmek, iki tarafın da başlangıçtaki "ön koşullarını" azaltmasına ve tutumlarının esnekleşmesine yardımcı olabilir. 2014 yılında Japonya, Hiroşima'da, Filipin Devlet Başkanı Benigno Aquino ile MİKC lideri Murat İbrahim arasında bir toplantı gerçekleşti.

- Müzakerelere katılabilmeleri için bir silahlı gruptaki **siyasi ağırlığa sahip mahkumları, ancak şartlı tahliye ile serbest bırakın**.
- Henüz yapılmadıysa **bir Hakikat Komisyonu'nun oluşturulmasını** kararlaştırın.
- Silahlı grubun bilgisi ve onaylı ile müzakere için bir teşvik ve güven oluşturucu bir önlem olarak **silahlı grubun kontrol ettiği alanlarda hükümet yatırımını teşvik edin**.
- **Başlıca bölgesel ve uluslararası kurumları, özellikle BM'yi, müzakerelerin başlaması ya da iyi şekilde ilerlemesi konusundaki memnuniyetlerini ifade etmeye davet edin**. Bu ayrıca iyi bir teşviktir ve sürece katılanların öz saygısını ve uluslararası alanda tanınmasını artırır.
- Bir **siyasi affın** müzakerelerin seyri üzerinde yaratabileceği olumlu etkiyi değerlendirin.
- **Sınır anlaşmazlıklarında aracı kurum, belirli bir coğrafi alan üzerinde ortak egemenlik ya da tarafsızlık önerebilir**. Örneğin Ekim 2014'te BM Genel Sekreteri'nin özel delegesi Francis Mading Deng, Sudan ve Güney Sudan arasında, tarafsız bir bölge olarak ilan edilecek petrol zengini bir sınır kasabası olan Abyei için yeni bir anlaşma önererek etkilenen ülkelerin her birinin iç çatışmalarını çözmesi gerektiği konusunda uyarıda bulunmuş ve Misseiriya topluluğuna teminatlar vermiştir.
- Bunlar bilindiği zaman **çatışmanın mağdurlarının tamamen tazmin edilmesi için bir fon oluşturun**. Kolombiya'da, 2014 yılında FARC, bu fonun GSYİH'nin %3'ü olması gerektiğini öne sürmüştür. Buradaki ikilem, buna katkıda bulunma sorumluluğunu belirlemede yatmaktadır.
- Silahlı grup için güven oluşturucu bir önlem olarak, **siyasi mahkumların durumunu incelemek için özel bir komisyon oluşturun**.
- **Nihai barış anlaşmasının bir referanduma sunulmasının gerekip gerekmediğini kararlaştırın**. Bu, Kolombiya'da FARC ile yapılan müzakerelerde sıcak bir tartışma konusudur. Filipinler'de, 2014 yılında, MİKC ile anlaşmanın etkilediği alanlar için bir referandum düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

5 – Aktörler için “araç takımı”: 2014’teki durum

Daha önce bahsedildiği gibi, müzakereleri başlatmak için son derece basit modeller olduğu gibi, farklı aktörler için içine girdikçe çok daha karmaşık olanlar da bulunur. Bu özellikle, uzun süreli çatışmalarda söz konusudur. **Ancak hiçbir model hiçbir şey garanti etmez ve herhangi bir zamanda “belirli” bir süreci saptamak ve oluşturmak her zaman güçtür;** çünkü bu, özellikle, modelin gözden geçirilmesini gerektiren belirli koşullar ortaya çıktıkça değişebilir.

Gerçekleştirilen müzakerelerin sayısı ve bunların yapılarının çeşitliliği, aktörlerin herhangi bir zamanda ihtiyaç duydukları tavsiyeyi bulabildikleri bir tür “araç takımı” üretebileceğimiz anlamına gelir. Burada zorluk, belirli bir çatışma için işleyebilecek ya da işlemeyebilecek bir modelin tipatip benzerini yapmak değil, **mevcut durum**

için en uygun ve elverişli modeli bulmaktır.

Bu, başlangıçtaki düzene eklenebilecek daha fazla parça olduğu bilgisiyle, belirli bir müzakere için “benzersiz bir yapboz” oluşturma meselesidir. Ayrıca, bir müzakere sürecinde ortaya çıkabilecek krizlerin bütün çözümlerinin “araç takımı”nda mutlaka bulunmayacağına dikkat edilmelidir. Zaman zaman, **söz konusu belirli çatışmaya açıkça uyarlanan yeni şeyler önermek için hayal gücümüzü ve “şans”ımızı kullanmak** zorundayız. Yakın bir örnek, 2014 yılında Ukrayna’daki çatışmaya bir çözüm bulma girişimlerinin başarısızlığında görülebilir. İlk sorumluluk AB Dış Politika Yüksek Temsilcisi’ne ve AGİT özel delegesine aitti ancak süreç, en yüksek seviyede Fransız-Alman diplomasisinin çatışma çözümünü ele alarak 12 Şubat 2015 tarihinde bir uzlaşmaya ulaştırmasına kadar süreç durdurulmuştu.

Ancak şimdi, aşağıdaki tabloda verildiği gibi katılan oyuncular açısından kullanılmış olan farklı seçeneklerin ele alınmasına döneceğiz.

Öğeler	Örnekler
Hükümet yapıları	
Dahil olan devlet başkanları veya başbakanlar	Güney Sudan, CAR, Afganistan, Türkiye (PKK), Hindistan (Pakistan ile ilgili olarak), Pakistan (Hindistan ile ilgili olarak), Pakistan (Waziristan), Kıbrıs, Ukrayna, Ermenistan, Azerbaycan, Moldova, Gürcistan (Abhazya ve Güney Osetya), İsrail, Filistin
Bariş Komisyonu Üyeleri / Danışmanlar / Özel Delegeler	Senegal (Casamance), Kolombiya, Afganistan, Pakistan (Hindistan ile ilgili olarak), Hindistan (Pakistan ile ilgili olarak), Filipinler, Azerbaycan (Ermenistan ile Dağlık Karabağ çatışması için), İsrail, Filistin
Diğer resmi müzakereciler	Sudan (Güney Kordofan), Güney Sudan, Afganistan, Hindistan, Burma, Filipinler (her silahlı grup için bir ekiple bir kişi), Tayland, Kıbrıs, Sırbistan-Kosova, Transdinyester, Türkiye (PKK), Gürcistan, Filistin
Uzlaşma Bakanları / Birlik / Reentegrasyon / Çatışma çözümü	Mali, Hindistan, Moldova, Gürcistan
Diğer bakanlar	Tayland, İsrail
Bölge Valileri	Sudan (Güney Kordofan), Hindistan (Assam, Nagaland)
Diğer hükümet temsilcileri	Mali
İstihbarat Servisleri	Tayland, Türkiye (PKK)
Bariş anlaşmazlı izleme ofisleri	Sudan
Diğer hükümet veya Devlet yapıları	Senegal (ANRAC), Fas-Sahra (Ekonomi, Toplum ve Çevre Konseyi/ CESE, Bölgesel Danışma Komisyonu / CCR), Burma (Myanmar Bariş Merkezi, Ulusal Ateşkes Koordinasyon Ekibi), Moldova-Transdinyester (uzman komiteleri), Pakistan (Parlamento Komitesi)
Akademik merkezler	Sudan (Güney Sudan ile çatışmayla ilgili olarak Gelecek Çalışmaları Merkezi), Güney Sudan (Stratejik Çalışmalar Merkezi)
Müzakereyle bağlantılı silahlı grupların yapıları	
Koordinasyon kurumları	Mali, Sudan (Darfur), Burma, Tayland (güney)
Grup liderleri	Senegal (Casamance), Etiyopya (Ogaden), Sudan (Darfur), Sudan (Güney Kordofan ve Blue Nile), Güney Sudan (SPLA/AIO), CAR, Rwanda (FDLR), Libya, Afganistan (Taliban), Hindistan, Pakistan (TTP), Türkiye (PKK), Ukrayna (doğu)
Resmi müzakereciler	Güney Sudan (SPLM/AIO), Batı Sahra (Polisario), Kolombiya (FARC, ELN), Filipinler (NDF, MİKC, MNLF)

Aktif diyasporalar / sürgünler	Senegal (Casamance), Etiyopya (Ogaden), Rwanda (FDLR), Batı Sahra (Polisario), Kolombiya (FARC, ELN), Filipinler (NDF), Türkiye (PKK)
Müttefik ülkeler	Neredeyse hepsi bunlara sahiptir
Aracılık alanı	
BM aracılığı (kişisel delegeler veya özel temsilciler)	Sudan-Güney Sudan (SESG, UNISFA), Libya (SRSG), Batı Sahra (PESG, SRSG), Kıbrıs (Özel Danışman)
Bölgesel aracılık kurumları	AU (Sudan, Sudan/Darfur, Sudan/Güney Kordofan ve Blue Nile, Sudan-Güney Sudan) AU-UN (Sudan/Darfur) IGAD (Somali, Güney Sudan) AGIT (Moldova, Ukrayna, Ermenistan-Azerbaycan, Gürcistan (Abhazya, Güney Osetya)) AB (Ukrayna)
Ülkelerin gruplarının aracılığı	Sudan (Üçlü: ABD, Birleşik Krallık, Norveç), CAR (Uluslararası Temas Grubu), Moldova (5+2 Biçimi: Moldova, Transdinyester, AGİT, Rusya, Ukrayna + ABD, AB), Ermenistan-Azerbaycan (Minsk Grubu: ABD, Fransa, Rusya), Gürcistan (Cenevre Süreci: BM, AGİT, AB, Gürcistan, Güney Osetya, Abhazya ve Rusya)
Ülkelerin aracılığı (Kolombiya'nın garantörleri dahil)	Almanya (Ukrayna) Cezayir (Mali, Libya) Brezilya (Kolombiya) Küba (Kolombiya) Çin (Afganistan) Ekvador (Kolombiya) Mısır (İsrail-Filistin) Birleşik Devletler (İsrail-Filistin) Fransa (Ukrayna) Gabon (CAR) Kenya (Etiyopya, CAR) Malezya (Filipinler, Tayland-güney) Norveç (Kolombiya, Filipinler) Katar (Afganistan) Rusya (Ukrayna) Sudan (Libya) Uganda (DR Kongo)
Uzman merkezlerinin aracılığı	HD İnsanı Diyalog Merkezi Community Sant'Egidio (Mali, Senegal, Rwanda/DR Kongo) Crisis Management Initiative (Güney Sudan)
Barışı koruma görevleri veya benzeri	BM: Mali (MINUSMA), Somali (UNPOS, UNSOM), Güney Sudan (UNMISS), Sudan-Güney Sudan (UNISFA), CAR (MINUSCA), DR Kongo (MONUSCO), Libya (UNMIL), Batı Sahra (MINURSO), Afganistan (UNAMA), Hindistan-Pakistan (UNMOGIP), Kıbrıs (UNFICYP), Kosova (UNMIK) AU: Somali (AMISOM), CAR (MISCA) AB: CAR (EUFOR-CAR), Kosova (EULEX) Diğerleri: Moldova (Müşterek Barışı Koruma Kuvvetleri: Rusya, Moldova, Transdinyester)
BM refakati	Somali (SRSG), Güney Sudan, DR Kongo (SESG, SRSG), Kolombiya (UNDP), Burma (gözlemci, SESG), Kosova (SRSG), İsrail-Filistin (UNSCO)
Bölgesel kurumların refakati	AU (Mali, Güney Sudan, Libya, Batı Sahra) AB (Mali, Somali, Filipinler, Kosova, Ermenistan-Azerbaycan) ECOWAS (Mali) OCI (Mali, Filipinler, Tayland-güney) CEEAC (CAR) Arap Birliği (Libya, İsrail-Filistin) OAS (Kolombiya) ASEAN (Burma) AGİT (Kosova) NATO (Kosova) Avrupa Parlamentosu: (Türkiye/PKK)
Ülkelerin gruplarının refakati	Somali (Somali Hakkında Uluslararası Yüksek Düzey Ortaklık Forumu), Güney Sudan (Üçlü: ABD, Norveç, Birleşik Krallık), DR Kongo (Büyük Göller Bölgesi Hakkında Uluslararası Konferans), Batı Sahra (Destek Grubu: ABD, Fransa, İspanya, Birleşik Krallık ve Rusya), Filipinler (Üçüncü Taraf İzleme Ekibi), Kosova (Üçlü: ABD, AB, Rusya), Gürcistan (Olay Önleme ve Yanıt Mekanizması: Gürcistan, Abhazya, Rusya ve AB), İsrail-Filistin (Diplomatik Dörtlü: BM, AB, ABD, Rusya)

Ülke gruplarının, devlet kurumlarının ve sivil toplumun refakati	Somali (Yüksek Düzey Görev Gücü), Filipinler (Müzakere Sürecine Uluslararası Destek Grubu: Japonya, Birleşik Krallık, Türkiye, HD İnsani Diyalog Merkezi, The Asia Foundation, Muhammadiyah, Conciliation Resources, Community of Sant'Egidio), Kosova (Kosova ve Viyana'daki diplomatik akademiler)
Ülkelerin refakati	Almanya (Sudan, Sudan/Darfur, Afganistan, Ermenistan-Azerbaycan) Suudi Arabistan (Afganistan, Filipinler, İsrail-Filistin) Belçika (Sudan/Darfur) Brunei (Filipinler) Kongo (CAR) Küba (Kolombiya) Çad (Mali, Sudan/Darfur) Şili (Kolombiya) Çin (Güney Sudan, Sudan-Güney Sudan, Burma) Danimarka (Somali) Dubai (Afganistan) İspanya (Libya) Birleşik Devletler (Senegal, Sudan-Güney Sudan, Hindistan-Pakistan) Etiyopya (Güney Sudan, Sudan-Güney Sudan) Finlandiya (Burma) Fransa (Sudan/Darfur, İsrail-Filistin) Gambiya (Senegal) Hindistan (Afganistan) Endonezya (Filipinler, Tayland-güney) İran (Afganistan) İtalya (Libya) Japonya (Burma, Filipinler) Kenya (Sudan-Güney Sudan) Malta (Libya) Moritanya (Mali) Nijer (Mali) Norveç (Filipinler) Hollanda (Filipinler) Katar (Sudan/Darfur, Libya, Filipinler) Birleşik Krallık (Afganistan) Rusya (Afganistan) Güney Afrika (Güney Sudan) İsveç (Tayland-güney) İsviçre (Batı Sahra, İsrail-Filistin) Tanzanya (Güney Sudan, DR Kongo) Türkiye (Somali, Libya, Filipinler, Ermenistan-Azerbaycan) Venezuela (Kolombiya)
Akademik merkezlerin refakati	Asia Foundation (Filipinler) Berghof Foundation (Sudan, Sudan/Darfur) Beyond Borders (Türkiye/PKK) Carter Center (Sudan-Güney Sudan, İsrail-Filistin) Çatışma Çalışmaları ve Kültürel Çeşitlilik Merkezi (Tayland-güney) HD İnsani Diyalog Merkezi (Burma, Filipinler, Tayland-güney) Centro de Pensamiento y Seguimiento al Diálogo de Paz (Düşünce ve Barış Diyalogu İzleme Merkezi)(Kolombiya) Community of Sant'Egidio (Filipinler) Conciliation Resources (Filipinler, Ermenistan-Azerbaycan) Kriz Yönetim Girişimi (Afganistan, Moldova, Ukrayna, Ermenistan-Azerbaycan) Eurasia Foundation (Ermenistan-Azerbaycan) Fondation pour la Recherche Stratégique (Stratejik Araştırma Vakfı) (Afganistan) International Alert (Ermenistan-Azerbaycan) Uluslararası Çatışma ve Müzakere Merkezi (Gürcistan) Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü (Türkiye/PKK) Muhammadiyah (Filipinler) Pax Christi (Ermenistan-Azerbaycan) Payap Üniversitesi Din, Kültür ve Barış Enstitüsü (Tayland-güney) UNDP (Kolombiya) Saferworld (Ermenistan-Azerbaycan) USIP (Ermenistan-Azerbaycan)
STK ve diğer yapıların refakati	Senegal (Barış İçin İhtiyar Meclisi, Casamance, Mon Ku Mon), Sudan (Democracy First Group), Kolombiya (Consejo Nacional de Paz/Ulusal Barış Konseyi), Hindistan-Assam (All Bodo Barış Forumu), Hindistan-Nagaland (Naga Uzlaşma Forumu), Türkiye (Akil Adamlar Grubu)
Politik grupların refakati	Hindistan-Pakistan (APHC Koalisyonu), Pakistan-Waziristan (Jamiat Ulema İslam-Sami, Jamat-e-Islam), Türkiye/Kürtler (HDP, DTP)
Kiliselerin refakati	Senegal (Zinguinchor Piskoposu), Hindistan-Pakistan (OCI), Filipinler (Filipin Ekümenik Barış Platformu), Tayland-güney (Dinlerarası Barış Konseyi)

Kadın gruplarının refakati	Senegal
İş adamları, finansal kurumlar ve bağışçıların refakati	Senegal (CRAES), Hindistan-Pakistan (Dünya Bankası), Burma (Barış Konuşması Oluşturma Grubu), Burma (Barış Bağış Destek Grubu: Norveç, Birleşik Krallık, AB, Japonya, İsviçre, ABD, Avustralya)
Bireylerin refakati	Burma (Aung San Suu Kyi)

Yukarıdakilere bakarak aşağıdaki sonuçları çıkarabiliriz:

- **Hükümet seviyesinde birçok müzakere, bir ülkenin müzakere sürecini oldukça kişisel biçimde yönlendiren devlet başkanı ya da başbakanının liderliğine bağlıdır.** Şu anda, 15'ten fazla örneğin bulunduğu 10 yıl öncesinin aksine, devlet başkanının onayıyla barış komisyonu üyeleri veya danışmanların müzakereleri yönettiği birkaç durum vardır. Bu durumlarda komisyon üyeleri (ya da benzer sorumlu makamlar), karar alma kapasiteleri bakımından oldukça değişken profillere sahip olmakla birlikte mutlaka bir müzakere ekibine sahip olma eğilimindedirler.
- Bir ülkenin müzakere aşamasında olan birkaç silahlı grubu varsa, **her grup için farklı bir müzakere ekibine sahip olmak normaldir;** yine de nihai sorumluluk, ülkenin başkanı tarafından atanan tek bir kişiye dayanır.
- Bazı durumlarda müzakerelerden sorumlu kişi bir **bakan, bir vali** (özellikle bölgesel çatışmalarda) **ya da diğer bir kamu görevlisi** olabilir.
- Filipinler istisna olmak üzere, hükümet müzakerelerinden sorumlu kişilerin büyük bir çoğunluğu **erkektir.**
- **Barış anlaşmalarını izleyen resmi kuruluş veya kurumlar nadiren bulunur,** bu da anlaşmaların yerine getirileceğine dair teminat ve güven seviyesini önemli ölçüde zayıflatır. **Yapılacak en mantıklı şey,** mümkünse bölgesel veya uluslararası kurumların katılımı ile birlikte **bu tür bir kuruluşa sahip olmaktır.**
- Silahlı grupların müzakere yapılarıyla ilgili olarak, **grupların müzakere için koordineli bir kurumda bir araya geldiği en az üç ülke vardır.** Bu, müzakereleri kolaylaştırmak için **gündemleri basitleştirme ve bağlantılandırma ihtiyacına** iyi bir örnektir.
- Hükümet yapılarında olduğu gibi en yaygın durum, **silahlı grupların liderlerinin müzakerelere doğrudan katılanlar olmasıdır.** Bu grupların, en üst düzey liderlerini içermeyen

bir müzakere ekibine sahip olması daha az yaygın bir durumdur.

- Küba'da **Kolombiya FARC ile yapılan müzakereler,** daha az görülen ancak muhtemelen oldukça mantıklı bir örnektir; burada **delegasyonları içindeki siyasi ve askeri liderlik seviyesi, müzakereler ilerledikçe ve yeni insanların varlığını ve fikrini gerektiren yeni konular ele alındıkça artmaktadır.**
- Bazı gruplar üzerinde karar alma kapasitesine ya da en azından onların içinde etkiye sahip sürgünlerle **keşif teması** yapmak bakımından **diyasporaların oynayabileceği olumlu rolü** de unutmamak gerekir.
- Çatışma halindeki bir hükümet veya silahlı grupla **ittifak yapan ülkeler,** yaygın olabilir ancak, ilk yaklaşımlarda **olası katılımlarda nabızlarını yoklayabilmek** ya da zaten ilerlemiş bir süreci takviye etmek için **kim olduklarını bilmek önemlidir.** Bir ittifak, süreçte mutlaka "bozucu" olarak hareket etmemekle birlikte bu şekilde davranma riskleri vardır. Yine de bu nüfuzlu ülkeler, devamlılığını ve iyi uygulanmasını sağlamak bakımından müzakereler sırasında bir avantaj olabilir.
- **Aracılık alanı** bakımından bu, ilk aşamalara ve müzakerelerin iyi bir şekilde ilerlemesine yardımcı olabilecek **aktörlerin çeşitliliği** için birçok fırsat sunar.
- **Birleşmiş Milletler, iyi niyeti bakımından çok aktif olma eğiliminde** olmakla birlikte resmi olarak çok az müzakereye yer almaktadır. Müzakereleri yönettiği yerde bu, Genel Sekreter'in özel temsilcileri ya da kişisel delegeleri yoluyla olmaktadır. Genel sonuçlar son yıllarda çok olumlu olmamıştır.
- **Bölgesel kurumların** katılımı bakımından **Afrika Birliği,** farklı Sudan çatışmalarına katılımı nedeniyle **en aktifi olurken Avrupa Birliği,** bir müzakerenin yönetiminde **nadiren devreye girmektedir.**
- **AGİT, birkaç yıldır askıda olan birçok süreçten** sorumlu olduğu için aracı kurum olarak zor bir rol oynamaktadır.

- **Müzakerelerin bir grup ülkenin elinde olduğu** çeşitli durumlar söz konusudur: “üçlüler”, “dörtlüler”, “temas grupları” vb. Üye ülkelerden biri veya daha fazlası tarafsız olmadığı ve bunun yerine, özellikle ülkeler arasındaki çatışmalarda **tarafardan biriyle ittifak halinde** olduğu zaman yaşanan deneyim olumlu değildir. Bu ülke grupları en çok, bir süreci yönetirken değil de sürecin “refakatçileri” olduğu zaman etkindir.
- 2014 yılında yaklaşık **17 ülke**, kamusal müzakerelere **kolaylaştırıcı** ya da garantör **olarak katılıyordu**. Dolayısıyla bu, en sık kullanılan yöntemdir. Norveç ve İsviçre gibi, bazı süreçlere tedbirli bir şekilde müdahale eden ülkeler vardır.
- **Uzman merkezler** (HD, CMI, Community of Sant’Egidio vb.) yoluyla aracılık **genellikle gizlidir** ve bu yüzden tablodaki istatistikler tam değildir.
- **Müzakerelere destek** sağlayan ya da nihai evre için sorumluluk alan ancak hiçbir zaman gerçek kolaylaştırma sorumluluğunu üstlenmeyen birkaç **barışı koruma hareketi** mevcuttur. Bu hareketlerin çoğu, **bazı barış süreçlerine politik refakat sağlayan BM** emri altındadır.
- Müzakerelere **refakat eden** geniş bir dizi **bölgesel kurum** vardır.
- MİKC ile yapılan Filipin müzakereleri, bir müzakere sürecinin (somut olarak MİKC ile) **refakatçileri olarak STK’lar ve ülkeler arasındaki işbirliğinin** sınanmasını sağlamıştır. Bu, sonuç çıkarmak ve bu modelin başka süreçlerde faydalı olup olmayacağını görmek için 2015’te değerlendirilmesi gereken bir deneyimdir.
- Yaklaşık **40 ülke**, farklı yoğunluklarda, **süregiden müzakerelere bir şekilde refakat etmiştir**. 2014 yılında en dikkate değer olanı, Almanya ve Türkiye vakalarıydı. Bu ülkelerin sağlayabileceği **işbirliği türünü belirlemek** tavsiye edilir.
- En az **20 akademik ya da uzman merkezi**, kamuya açık şekilde katılarak müzakere süreçlerinin bazı aşamalarına refakat etmiştir. HD İnsani Diyalog Merkezi (İsviçre) ve CMI (Finlandiya) en aktif olanlarıdır. Bu ve diğer merkezler ayrıca, hizmetlerini gizli olarak da sunmuşlardır. Bunlar, **ciddi bir kriz nedeniyle süreci yeniden yönlendirmek** gerektiği zaman, yeni fikirler üreterek, gündemdeki somut bir konuyu daha derinlemesine

düşünerek, karşılaştırma çalışmaları yaparak ya da toplumdaki öneriler alarak bazı zamanlarda önemli bir rol oynayabilirler.

- Ayrıca müzakereler için olumlu bir ortam yaratmaya ya da silahlı çatışma sonrası aşamayı güçlendirmeye yardımcı olabilecek **sivil topluma bağlı kuruluşlar, Kiliseler, iş adamları ya da bağışçı ülkeler** de vardır.
- Son olarak, **çok az durumda**, bir müzakereye refakat etmek ya da iyi niyetlerini sunmak üzere kişisel ya da bireysel kapasiteleri ile hareket eden **saygın halk figürleri de katılımında bulunur**.

6 – Son öneriler

- Bir silahlı çatışmaya ya da geçmişte silahlı bir dönem geçirmiş bir çatışmaya son verilmesini müzakere etmek için “mükemmel bir model” bulunmamakla birlikte, geçtiğimiz birkaç yıl içinde çok sayıdaki müzakerenin yanı sıra bunların takip eden kriz anlarında kullanılan yöntemler ve tasarımlar, **bu krizleri hem önlemek hem de kısmen ya da tamamen çözmek için birkaç öneride bulunmaya** olanak sağlamaktadır.
- Bütün müzakerelerin tasarımlarında, pek çok farklı ancak büyük olasılıkla iyi bilinen faktörün dikkate alınması gereklidir. Her çatışma, bir öncekinden farklı olduğu için **müzakerelerin de kendi kişilikleri vardır**. Bunların başlangıçtaki tasarımlarında yer alan kişiler, çatışmaya bütün tarafların katılımını da içeren bütün bu faktörleri dikkate almalıdır.
- Bir müzakere süreci konusunda çalışmanın başlayabilmesi için gerekli en dikkate değer husus, **bütün tarafların müzakere vaktinin geldiğine inandığından** ve bunun bedeli olarak esneklik ve karşılıklı ödün verileceğini bildiğinden **tamamen emin olmak gerektiğidir**.
- **Konuşma turlarının belirli sıklığının** yanı sıra bu müzakerelere en uygun **kolaylaştırma ya da refakat türü** konusunda tavsiye vermeye yetecek kadar örnek mevcuttur.
- Başlangıçtaki çerçeve, ihtiyaç duyulduğunda, iyi bir müzakerenin temel ilkelerinden uzaklaşmak gerekmeden **yeniden tasarlanma esnekliğine** sahip olmalıdır.
- Krizin başlıca nedenlerinden birini temsil ettiği göz önünde tutulduğunda, **müzakere modelinin ve kolaylaştırıcılarının uygun olup olmadığının ya da yeniden düşünülmesi gerekip gerekmediğinin arada bir**

yeniden onaylanması tavsiye edilir. Aracı kurumun yeteneklerine, güvenilirliğine ve profesyonelliğine inanç, çok önemlidir.

- **Müzakere evresinin bir barış sürecindeki sadece tek bir aşama olduğu** ve bunun ayrıca anlaşmaların uygulandığı ve genellikle başarısızlığa neden olan bir nihai aşama da içerdiği unutulmamalıdır. Bunu önlemek için, **nihai anlaşmaların gerçekçi, uygulanabilir ve gerçekleştirilebilir olması gerekir.**

This report was prepared with the support of the Norwegian Peacebuilding Resource Centre

